

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

AVRUPA İNSAN HAKLARI MAHKEMESİ

İKİNCİ BÖLÜM

CUMHURİYET HALK PARTİSİ / TÜRKİYE

(Başvuru no. 19920/13)

KARAR

STRAZBURG

26 Nisan 2016

*İşbu karar Sözleşme'nin 44 § 2 maddesinde öngörülen koşullar çerçevesinde
kesinleşecektir. Şekli değişikliklere tabi olabilir.*

© T.C. Adalet Bakanlığı, 2016. Bu gayriresmi çeviri, Adalet Bakanlığı, Uluslararası Hukuk ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü, İnsan Hakları Daire Başkanlığı tarafından yapılmış olup, Mahkeme açısından bağlayıcılığı bulunmamaktadır. Bu çeviri, davanın adının tam olarak belirtilmiş olması ve yukarıdaki telif hakkı bilgisiyle beraber olması koşulu ile Adalet Bakanlığı, Uluslararası Hukuk ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü, İnsan Hakları Daire Başkanlığına atıfta bulunmak suretiyle ticari olmayan amaçlarla alıntılanabilir.

Cumhuriyet Halk Partisi / Türkiye davasında,

Başkan,

Julia Laffranque,

Yargıçlar,

Işıl Karakaş,

András Sajó,

Nebojša Vučinić,

Valeriu Griţco,

Ksenija Turković,

Jon Fridrik Kjølbro,

ve *Bölüm Yazı İşleri Müdürü* Stanley Naismith'in katılımıyla Daire halinde toplanan Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (İkinci Bölüm),

22 Mart 2016 tarihinde yapılan kapalı müzakerelerin ardından,

Söz konusu tarihte aşağıdaki kararı vermiştir:

USUL

1. Davanın temelinde, Türk bir siyasi parti Cumhuriyet Halk Partisi ("CHP" veya "başvuran parti") tarafından 16 Mart 2013 tarihinde Türkiye Cumhuriyeti aleyhine, İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Korunmasına İlişkin Sözleşme'nin ("Sözleşme") 34. maddesine uygun olarak Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne ("Mahkeme") yapılmış olan 19920/13 no'lu başvuru yer almaktadır.

2. Başvuran parti, Ankara Barosu'na kayıtlı Avukat B. Tezcan tarafından temsil edilmiştir. Türk Hükümeti ("Hükümet") ise, kendi görevlisi tarafından temsil edilmiştir.

3. Başvuran partinin Sözleşme'nin 6 § 1 ve 11 maddeleri ve Sözleşme'ye Ek 1 no'lu Protokol'ün 1. maddesi uyarınca dile getirdiği şikâyetleri, 15 Eylül 2014 tarihinde Hükümet'e tebliğ edilmiş ve

başvurunun geri kalanı Mahkeme İctüzüğünün 54 § 3 maddesi uyarınca kabul edilemez olarak nitelendirilmiştir.

OLAYLAR

I. DAVANIN KOŞULLARI

4. Başvuran parti, merkezi Ankara’da bulunan bir Türk siyasi partidir.

A. Ön Bilgiler

5. Anayasa’nın 69. maddesi uyarınca Türkiye’de siyasi partilerin mali denetimlerini gerçekleştirmek, Türkiye Anayasa Mahkemesi’nin (“Anayasa Mahkemesi”) görevidir. Buna göre, Anayasa’nın 69. maddesi ile 2820 sayılı Siyasi Partiler Kanunu’nun 70-77. maddelerinde belirtilen ilkelere uygun olarak siyasi partilerin gelirlerini ve harcamalarını inceleyen Anayasa Mahkemesi’ne tüm siyasi partiler, konsolide kesin hesaplarını yıllık olarak sunmakla yükümlüdürler. İlgili mevzuata uyulmaması halinde, Siyasi Partiler Kanunu’nda belirtilen yaptırımlar uygulanmaktadır. Bu kapsamda verilen Anayasa Mahkemesi kararları kesindir.

B. Partinin 2007-2009 Yıllarına Ait Kesin Hesaplarının Denetlenmesi

6. Başvuran parti, Anayasa’nın 69. maddesi ve Siyasi Partiler Kanunu’nun 74 ve 75. maddeleri uyarınca söz konusu gerekliliği yerine getirerek merkez, il ve ilçe teşkilatlarının 2007, 2008 ve 2009 yıllarına ait konsolide kesin hesaplarını, denetlemesi için Anayasa Mahkemesi’ne sunmuştur. Kesin tarihler bilinmemesine rağmen, hesapların Siyasi Partiler Kanunu’nun 74 § 2 maddesine uygun olarak ilgili her bir mali yılın

bitiminden sonraki altı ay içinde (30 Haziran'dan önce) sundukları görülmektedir.

7. Anayasa Mahkemesi, 2007 yılına ait hesapları için 1 Temmuz 2010 tarihinde, 2008 ve 2009 yıllarına ait hesaplar için 6 Nisan 2011 tarihinde ön denetleme gerçekleştirmiştir. Her bir ön denetlemenin sonunda, mahkeme, başvuran partinin sunduğu bilgilerin tam olduğuna hükmetmiş ve esas yönünden inceleme yapmaya devam etmeye karar vermiştir.

8. Anayasa Mahkemesi, 7 Ekim 2011, 29 Kasım 2011 ve 15 Şubat 2012 tarihlerinde başvuran partiye 2007, 2008 ve 2009 yıllarına ait hesaplarına ilişkin sorular iletmış ve partiden tartışmaya açık olarak nitelendirdiği bazı harcamalar hakkında ek bilgi ve belge sağlamasını talep etmiştir. Mahkeme, ayrıca, başvuran partiden daha önce sunulmayan bütün masraf kalemleri için 213 sayılı Vergi Usulü Kanunu uyarınca gerektiği şekilde orijinal faturaları ve diğer destekleyici belgeleri sağlamasını talep etmiştir.

9. Başvuran partinin, Anayasa Mahkemesi'nin talebine, ilgili talebi aldıktan on beş ila otuz gün içinde cevap verdiği gözlemlenmektedir. Söz konusu cevaplar aşağıdaki eklerde görülebilir. Ancak, başvuran parti talep edildiği gibi harcamalarına ilişkin orijinal fatura veya benzeri belgeler sunamamıştır.

10. Anayasa Mahkemesi, başvuran partinin 2007 yılına ait kesin hesaplarına ilişkin olarak 7 Mart 2012 tarihinde, 2008 ve 2009 yıllarına ait kesin hesaplarına ilişkin olarak ise 11 Temmuz 2012 tarihinde karar vermiştir. 2007 yılına ait hesaplara ilişkin karar, 5 Nisan 2012 tarihinde Resmi Gazete'de yayınlanırken, 2008 ve 2009 tarihli hesaplara ilişkin kararlar 20 Eylül 2012 tarihinde yayımlanmıştır.

11. Anayasa Mahkemesi, ilk olarak söz konusu üç kararda, kesin hesaplarda gösterilen gelir ve harcamaların mali açıdan doğru olduğuna hükmetmiştir. Mahkeme, ayrıca, incelenen dönemde elde edilen gelirin Siyasi Partiler Kanunu'nun mali desteğe ilişkin hükümlerine genel olarak uyduğuna karar vermiştir. Harcamalara ilişkin olarak, Anayasa

Mahkemesi'nin yapılan incelemenin dayanaklarına ilişkin ön açıklamaları aşağıdaki gibidir:

“Muhasebe biliminin genel kabul görmüş temel kavramlarından biri 'Belgelendirme' kavramıdır. Vergi Usul Kanunu'nun 229. maddesinde 'Fatura, satılan emtia veya yapılan iş karşılığında müşterinin borçlandığı meblağı göstermek üzere emtiayı satan veya işi yapan tüccar tarafından müşteriye verilen ticari vesikadır' şeklinde tarif yapılmış ve 'Fatura Kullanma Mecburiyeti' başlıklı 232. maddesindeki hükmüne göre de, faturanın hangi hallerde ve kimler tarafından alınması ve verilmesinin gerektiği ifade edilmiştir. Bu bağlamda mal ve hizmet alımlarında bu işlemlerin fatura ile belgelendirilmesi zorunlu tutulmuş ve gerekli muhasebe kayıtlarının tutulmasında da faturanın tevsik edici belge olarak kullanılması gerektiği ifade edilmiştir.

Aynı Kanun'un 'Makbuz Mecburiyeti' başlıklı 236. maddesinde, 'Serbest meslek erbabı, mesleki faaliyetlerine ilişkin her türlü tahsilatı için iki nüsha serbest meslek makbuzu tanzim etmek ve bir nüshasını müşteriye vermek, müşteri de bu makbuzu istemek ve almak mecburiyetindedir.' denilmiş ve makbuzun muhteviyatı da 237. maddede belirtilmiştir.

Yine aynı Kanun'un 'Gider Pusulası' başlıklı 234. maddesindeki, ... hükmünden fatura vermek mecburiyetinde olmayanlar için gider pusulası düzenleneceği anlaşılmaktadır.

2820 sayılı Yasa'nın 70. maddesinin üçüncü fıkrasına göre beş bin liraya⁰ kadar olan harcamaların makbuz veya fatura gibi bir belge ile tevsik edilmesi zorunlu olmadığından, bu miktarı geçen harcamaların geçerli ve kanıtlayıcı bir belgeye dayanması gerekmektedir

2820 sayılı Siyasî Partiler Kanunu'nun 70. maddesinde, 'Bir siyasî partinin bütün giderleri, o siyasi parti tüzelkişiliği adına yapılır' ve aynı Kanun'un 75. maddesinde, 'Anayasa Mahkemesi denetimi sonunda, o siyasi partinin gelir ve giderlerinin doğruluğuna ve kanuna uygunluğuna veya kanuna uygun olmayan gelirler ile giderler dolayısıyla da bunların Hazineye gelir kaydedilmesine karar verir' hükümleri yer alır.

01 Her yıl güncellenen bu miktar, 2007 yılı için 48.86 Türk lirası, 2008 yılı için 52.37 Türk lirası ve 2009 yılı için 58.65 Türk lirası olarak belirlenmiştir.

25 Şubat 2011 tarih ve 27857 mükerrer sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan [ve Siyasi Partiler Kanunu'nun 74. maddesinin bazı hükümlerine değişiklik getiren 6111 sayılı ... Kanun yayımlandığı tarih itibariyle yürürlüğe girdiğinden ve geçici maddelerde yargılanmamış siyasi parti hesaplarında değiştirilen hükümlerin uygulanacağına dair düzenlemede yapılmadığından dolayı bu tarihten önceki denetim ve yargılamada değişiklikten önceki hükümler uygulanacaktır.”

12. Yukarıda belirtilen ilkelere dayanarak, Anayasa Mahkemesi, inceleme altına alınan ilgili dönemlerde yapılan bazı harcamaların Siyasi Partiler Kanunu'nu ihlal ettiğine karar vermiştir. Söz konusu ihlaller iki başlık kapsamına girmektedir: birinci başlık, Siyasi Partiler Kanunu'nun 70. maddesi uyarınca yetkili parti organının kararına dayanarak “siyasi partinin amaçlarına uygun olarak” ve “partinin tüzel kişiliği adına” gerçekleştirilen harcamalardan oluşmaktadır; ikinci başlık ise aksi halde kanunlara uygun olup olmadıklarına bakılmaksızın 76. madde uyarınca gerekli belgelerde desteklenmemiş harcamalara ilişkindir. Anayasa Mahkemesi, buna göre, Kanun'un 75. ve 76. maddeleri uyarınca, inceleme altındaki her bir yıla ait yasadışı harcamalara tekabül eden miktarlarda partinin “mal varlığının⁰ müsadere edilmesine” hükmetmiştir.

13. Anayasa Mahkemesi'nin yapmış olduğu tespitlere ilişkin ayrıntılı bilgiler aşağıdaki tabloda gösterilmektedir (tabloda yer alan miktarlar Türk lirası (TL) olarak belirtilmiştir):

Yıl	Toplam gelir		Toplam gider	Siyasi Partiler Kanununun ihlal edildiği gerekçesiyle Devletçe müsadere edilen giderler	
	Devlet fonu	Diğer kaynaklar		Belgelendirilmemiş harcamalar	Kanuna aykırı harcamalar (örn. partinin amaçları doğrultusunda ve/veya parti adına yapılmayan)

⁰ Metin boyunca, “yasa dışı harcamaların Devlet Hazinesine gelir olarak kaydedilmesi” olarak da atıfta bulunulmuştur.

					harcamalar)
2007	79.859.379	53.675.876	127.470.011	691.636	2.679.610
2008	20.471.032	50.088.000	49.227.118,86	82,952.66	1.349.304,64
2009	49.860.840	78.385.330	125.443.105	314.000	943.030.83

14. Anayasa Mahkemesi tarafından kanuna aykırı bulunan bireysel harcamalara ilişkin detaylar aşağıdaki ekte görülebilir.

1. Belgelendirilmemiş Harcamalar

15. Anayasa Mahkemesi, yukarıda 11. paragrafta atıfta bulunulduğu gibi Vergi Usulü Kanunu uyarınca belirlenen katı belgelendirme koşullarına atıfta bulunarak; faturaların, serbest meslek makbuzlarının veya harcama pusulalarının asılları ile desteklenmemiş tüm harcamaları belgelendirilmemiş harcama olarak değerlendirmiştir. Başvuran parti, Anayasa Mahkemesi'ne partide dolaşan belgelerin hacmi göz önüne alındığında, bazı faturaların kaybolduğu konusunda bilgi vermiş ve ödeme kanıtı olarak diğer belgeleri sunmuştur. Ancak, harcamanın faturalandırılabilir bir işleme ilişkin olması halinde, Anayasa Mahkemesi, ödeme makbuzlarını, ödeme talimatlarını ve hatta noter onaylı fatura nüshalarını bile ödeme yapıldığına dair kanıt olarak kabul etmemiş ve belgelendirilmemiş harcamalara tekabül eden miktarlarda başvuran partinin mal varlığının müsadere edilmesine karar vermiştir.

2. Diğer kanuna aykırı harcamalar

16. Yetkili parti organının kararının ardından “partinin amaçlarına uygun olmadığı” ve “parti tüzel kişiliği adına” yapılmadığı tespit edilen ve “partinin siyasi faaliyetlerinin dışında kaldığı” düşünülen giderler çok çeşitli mali faaliyetleri kapsamaktadır.

17. Bu giderler arasında, parti merkezi çalışanları ya da gençlik kolları de dahil olmak üzere gıda, ilaç ve konaklama harcamaları yer almaktadır. Başvuran parti, bu harcamaların parti görevlileri tarafından görev sırasındayken yapıldığını iddia etmesine rağmen, Anayasa Mahkemesi, faturaları partinin adına değil de çalışanların adına düzenlenmiş olduğu ve başvuran partinin bu harcamaların parti işleriyle alakalı olduğunu göstermek için başka herhangi bir somut delil ibraz etmemiş olduğu gerekçesiyle, söz konusu harcamaların kanuna uygun yapıldığını kabul etmemiştir. Bu bağlamda, Anayasa Mahkemesi, parti liderine atanan sürücünün ve parti için çalışan diğer sürücülerin gıda harcamalarının, -başvuran parti söz konusu harcamaların sürücüler görev halindeyken yapıldıklarına dair açıklamasına rağmen- başvuran parti tarafından kanuna uygun bir şekilde karşılanabileceğini kabul etmeyi reddetmiştir.

18. Ayrıca, kanuna aykırı olarak nitelendirilen gıda harcamalarının arasında, seçim çalışmalarıyla bağlantılı olarak 2008 yılında altı kere akşam yemeği verdiği görülen başvuran partinin gençlik kolu başkanı F.P. tarafından gerçekleştirilen harcama da bulunmaktadır. Anayasa Mahkemesi, parti çalışmalarına ilişkin olarak yapılan söz konusu yemeklerin ikisinin kanuna uygun olduğunu kabul etmiş, ancak diğer dördünü açıklama yapmaksızın reddetmiştir.

19. Serbest danışmanlar gibi, başvuran parti ve maaşlı çalışanları arasındaki toplu iş sözleşmesine taraf olmayan ve parti kadrosunda yer almayan kişilerin, gıda ve seyahat giderlerinin geri ödemesinin yapılmasının “partinin amaçlarına” uygun olmadığı değerlendirilmiştir. Benzer olarak, başvuran partiye çeşitli hizmetler sunan kişilere yemek yardımları ödenmiş ancak, diğer kamu kurumları ve özel kurumlar tarafından yasal şekilde istihdam edilmemiş polis memurları, belediye çalışanları, gazeteciler ya da bahçıvanlar gibi çalışanların yemek masrafları, başvuran parti tarafından değil de ilgili kişilerin kendi işverenleri tarafından karşılanması gerektiği için Siyasi Partiler Kanunu uyarınca hukuka uygun harcama olarak

nitelendirilememiştir. Özel etkinlikler vesilesiyle başvuran partinin konukları, gönüllü çalışanları ya da personeli için verilen yemek davetlerinin bazılarının da yine, partinin tüzel kişiliği ile alakalı olmayan kişisel harcamalar oldukları değerlendirilirken, bazı diğer harcamalar parti çalışmalarıyla ilgili kabul edilmişlerdir. Bu bağlamda, Anayasa Mahkemesi, bayram⁰ nedeniyle ve bir çalışanın babasının ölümünün ardından parti personeli için düzenlenen yemeklerin yanında Alevi-Bektaşî Federasyonu ve Pir Sultan Abdal Derneği için düzenlenen yemeklerden kaynaklanan harcamaların parti bütçesinden ödenmesinin doğru olmadığına hükmederken, grev yaptıkları sırada Tekel⁰ çalışanlarına verilen yiyeceklere ilişkin harcamaları meşru olduğunu kabul etmiştir.

20. Anayasa Mahkemesi, ayrıca, ilgili otobüs ve uçak biletlerinin partinin adına değil de seyahat eden bireyler adına kesilmiş olması ve ilgili parti organlarının seyahat yetkisi veren resmi kararlarının ibraz edilmemiş olması nedeniyle, çok sayıda seyahat harcamasının kanuna uygun yapıldığını kabul etmeyi reddetmiştir. Bunun yanı sıra, çeşitli çalışanlara pasaport harçlarının geri ödenmesinin, pasaportların parti işleriyle bağlantılı seyahatler için alınmış olmasına rağmen kişisel seyahatler için de kullanılabilir olması sebebiyle, partinin amaçlarına uygun olmadığı değerlendirilmiştir. Anayasa Mahkemesi, bununla beraber çalışanlara kartvizit çıkarılması için yapılan masrafların kişisel olduğuna hükmederek kanuna uygun olmadığına kanaat getirmiştir.

21. Çalışanlara toplu iş sözleşmelerinde özel olarak belirtilen ödemeler dışında yapılmış olan ve arasında yeni yıl yardımları (2008 yılında kişi başına 35 avro) ya da genel seçimler döneminde fazla mesai çalışmalarının ödüllendirilmesi için verilen ikramiyelerin de yer aldığı ödemelerin Siyasi Partiler Kanunu'nda belirtilen yasal harcamalar kapsamının dışında kaldığı

⁰ Müslümanların dini tatili

⁰ Tütün ve alkollü içeceklerin üretimini yapan eski bir halka açık şirket. Bu şirket 2008 yılında özelleştirilmiştir.

kanaatine varılmıştır. Ayrıca, 2009 yılında Ramazan Bayramı nedeniyle parti personeline dağıtılan çikolataların kanuna aykırı harcama olduğuna karar verilirken, diğer bir dini tatil olan Kurban Bayramı sırasında dağıtılan çikolatalarla ilgili böyle bir karara varılmamıştır. Parti merkezlerinde kullanılmak üzere satın alınan battaniye, şemsiye ve yağmurlukların da kişisel harcama olduklarına hükmedilirken, personel kullanımı için satın alınan kıyafet ve bulaşık makinelerine ilişkin böyle bir hükme varılmamıştır.

22. Ek olarak, güvenlik ve temizlik görevlilerine hizmet sözleşmelerinde özel olarak belirtilen miktarlardan fazla ve ne kadar yetersiz olursa olsun, sosyal sigorta primleri veya vergilerdeki artışlarla açıklanamayacak miktarda ödemelerin yapılmasının haksız ve bu nedenle kanuna aykırı olduğu değerlendirilmiştir.

23. Anayasa Mahkemesi, ayrıca, sözleşmelerine son verilen çalışanlara verilen ve temel kıdem tazminatını, kullanılmayan tatilleri ve kullanılmayan izinlere karşılık olarak verilecek ödenekleri içeren kıdem tazminatı paketinin, kullanılmayan izinlere karşılık olarak verilecek ödeneklerin kıdem tazminatı paketlerine dahil edilmemesi gerektiği için İş Kanunu'na uygun olmadığına ve bu nedenle kanuna aykırı olduğuna karar vermiştir.

24. 2007 ila 2009 yıllarına ilişkin mali hesapların incelenmesi de, başvuran partinin üst düzey yöneticilerinin ve/veya parti liderinin de arasında yer aldığı milletvekillerinin müdahil olduğu çeşitli yasal işlemlerdeki mahkeme masraflarını ödemiş olduğunu ortaya çıkarmıştır. Başvuran parti, söz konusu yasal işlemlerin kişisel anlaşmazlıklarla değil de partinin siyasi faaliyetleri ile alakalı olduğunu belirtse de, Anayasa Mahkemesi mahkeme masraflarının, siyasi partinin kendisinin ilgili yasal işlemlerin hiçbirinde taraf konumunda olmaması sebebiyle, parti içerisindeki rollerine ya da konumlarına bakılmaksızın ilgili kişiler tarafından karşılanmış olması gerektiğine karar vermiştir. 2009 yılı hesaplarının incelenmesine ilişkin 11 Temmuz 2012 tarihli kararda, hâkimlerden biri çoğunluğun bu konuya yaklaşımını kabul etmemiş ve bu

türden masrafların söz konusu yasal işlemlerin parti üzerindeki etkilerine bakılmaksızın yasal işlemlere doğrudan müdahil olan bireysel parti üyeleri tarafından ödenmesinin talep edilmesinin siyasi faaliyetlerin kapsamını Anayasa'ya aykırı olacak şekilde haksız yere engelleyeceğini iddia etmiştir.

25. Anayasa Mahkemesi tarafından kanuna aykırı olduğuna kanaat edilen diğer bir ödeme ise, yurt genelinde yayın yapan bir televizyon kanalı olan Halk TV'ye başvuran partinin liderinin katıldığı siyasi miting ve faaliyetleri canlı yayınladığı ve partinin meclis grubu toplantılarına, basın toplantılarına ve partinin üst düzey yöneticileri tarafından yapılan önemli açıklamalarına yer vermesi ve söz konusu materyalin diğer basın kuruluşlarına dağıtması nedeniyle yapılan ödemedir. Anayasa Mahkemesi, başvuran partinin ilgili etkinliklerin canlı yayınlanması için kanuna uygun olarak ödeme yapabileceğine, ancak prodüksiyon masraflarını ve link tahsisini karşılamak için ek ödeme yapılmasının, söz konusu masrafların Halk TV'nin kendisi tarafından ödenmesi gerektiği için kabul edilemez olduğuna karar vermiştir. Ayrıca, 2009 yılında çeşitli illerde parti tarafından düzenlenen mitingleri yayınlamak için tutulan araçların kiralari için yapılan ödemelerin, ilgili kira sözleşmeleri ve alınan servisin gerçek mahiyetine ilişkin detaylı bilgi mevcut olmadığından kanuna aykırı olduğu düşünülmüştür. Anayasa Mahkemesi, ek olarak, başvuran partinin siyasi mitinglerinin ve diğer etkinliklerinin yayınlanmasına ilişkin olarak Halk TV ile hâlihazırda anlaşma yapıldığını belirtmiştir.

26. Partinin ya da il ve ilçe teşkilatlarının mülkiyetinde olan veya parti tarafından kiralanmış araçların yakıt ve diğer harcamalarının (ses sistemlerinin, hoparlörlerin ve mikrofonların kurulması gibi) yalnızca, araç tescil belgeleri veya kiralama sözleşmelerinin faturalarla birlikte Anayasa Mahkemesi'ne ibraz edilmiş olanlarının partinin adına ve parti amaçları doğrultusunda yapıldığı kabul edilmiştir. Seçim kampanyaları esnasında gönüllüler tarafından partinin kullanımı için tahsis edilen araçların yakıt ve diğer harcamaları ise, ilgili araçları kullanmak için gönüllü olanlarla

herhangi bir sözleşme yapılmadığı gerekçesiyle doğrudan kanuna aykırı olarak değerlendirilmiştir.

27. Anayasa Mahkemesi, başvuran partinin başkanının katılmış olduğu düğün törenlerinde düğün hediyesi olarak parti adına takmış olduğu altınların parti adına ya da partinin amaçları doğrultusunda verilmiş olarak değerlendirilemeyeceğini belirtmiştir. Aynı şekilde, özel etkinlikler için gönderilmiş olan çiçeklere dair harcamalar da, faturaların partinin adına düzenlenmiş olduğu hallerde, kanuna uygun harcamalar olarak sınıflandırılmamaktadır.

28. Anayasa Mahkemesi, ayrıca, parti araçları tarafından yapılan trafik ihlalleri için kesilen cezaların yanı sıra parti görevlilerinin, sosyal sigorta primi ödemeleri, mahkeme kararları, kiralar ya da partinin araçlarının motorlu taşıt vergileri gibi yükümlülüklerini zamanında yapmamaları sonucu oluşan gecikme zamlarının ve cezalarının meşru olarak parti bütçesinden karşılanamayacağına ve bu tür ödemelerin gecikmesinden sorumlu bireylerce karşılanmış olması gerektiğine karar vermiştir.

29. Ayrıca, Anayasa Mahkemesi, 2009 yılında elli iki çalışana yapılan avans ödemesinin sadece kısmen geri ödendiğine hükmetmiştir. Siyasi Partiler Kanunu'nun 72. maddesinde para ödünç vermeye ilişkin olarak belirtilen yasakların ışığında, söz konusu avans ödemeleri kanuna aykırıdır ve bu nedenle (ilgili çalışanlar tarafından geri ödenen miktarlar dâhil olmak üzere) tamamı müsadere edilmiştir.

3. İhtarlar

30. Anayasa Mahkemesi, ayrıca, başvuran partinin 2008 ve 2009 yıllarına ait kesin hesaplarına ilişkin birçok ihtarda bulunmuştur.

31. Yapılan bu ihtarların bir tanesi, çalışanların maaş ödemeleri ile alakalıdır. Başvuran parti ilgili ödeme talimatlarını ibraz etmiş olmasına karşın, ödenmesi talimatı verilen miktarlara ilişkin ödemelerin gerçekleştiğini gösteren banka dekontlarını ibraz etmemiştir. Anayasa

Mahkemesi, başvuran partiyi söz konusu ödemelerin gerçekleştiğini göstermek için konsolide hesaplarının yanında hesap özetlerini sunması konusunda ihtar etmiştir.

32. Diğer bir ihtar ise, bir seçim kampanyası otobüsüne ses sistemi kurulması karşılığında özel bir şirkete yapılan ödemeye ilişkindir. Anayasa Mahkemesi, başvuran partiden söz konusu işlemin tamamlandığı zamanı gösteren teknik bir rapor ve otobüsün gereğince kendilerine teslim edildiğini gösteren bir tutanak sunmalarını talep etmiştir. Başvuran parti, söz konusu belgelerin düzenlenmesi için herhangi bir yasal zorunluluğun olmadığını belirtmiştir. Anayasa Mahkemesi, söz konusu bilgilerin olmaması halinde ilgili hizmetin zamanında verilir verilmediğini, ve verilmediyse, hizmet sağlayıcının yükümlülüğünü yerine getirmediği için hizmet sözleşmesinde öngörülen cezayı ödeyip ödemediğini bilemeyeceğine hükmetmiştir.

33. Öte yandan, partinin harcamaları ve mal mevcudu arasındaki uyumsuzluk konusunda bir ihtar daha yapılmıştır. Parti tarafından satın alındığı iddia edilen birçok eşya (üç televizyon ve bir bilgisayar) mal mevcuduna kaydedilmemiştir.

34. Anayasa Mahkemesi, ayrıca, 2009 yılında bazı çalışanlara yapılan avans ödemelerine ilişkin bir ihtarda bulunmuştur. Ek olarak, mahkeme, başvuran partinin söz konusu avans ödemelerinin toplam miktarına tekabül edecek şekilde mal varlığının müsadere edilmesine karar vermiştir (bkz., yukarıda 29. paragraf).

C. Başvuran parti tarafından Hazine'ye yapılan ödemeler

1. 2007 yılı kesin hesaplarıyla ilgili ödemeler

35. Başvuran parti, 11 Mayıs 2012 tarihinde Ankara Valiliğinden bir yazı almıştır. Söz konusu yazıda, Anayasa Mahkemesinin 2007 yılı kesin hesaplarının incelenmesine ilişkin kararında belirtilen toplam 3.372.446 TL (kararın verildiği 7 Mart 2012 tarihinde yaklaşık olarak 1.435.000 avro)

meblağının, yazının alındığı tarihten itibaren otuz gün içerisinde ödenmesinin talep edildiği bildirilmiştir.

36. Başvuran parti, 23 Mayıs 2012 tarihinde Ankara Valiliğine bir yazı göndererek, cezanın hemen ödenmesi durumunda 2012 yılının geri kalan aylarında yaşayacağı maddi sıkıntı dikkate alınarak, ödemenin 2013 yılının Ocak ayına ertelenmesini talep etmiştir.

37. Başvuran parti, 12 Mart 2013 tarihinde, 2007 yılı kesin hesaplarıyla ilgili olarak ödenmesi gereken tutarın, 2013 yılı için 10 Ocak 2013 tarihinde başvuran parti adına tahsis edilen tutardan düşürüldüğü ve ödemenin yapılması gereken tarihten itibaren geçerli olmak üzere (12 Haziran 2012) 176.211 TL faiz uygulandığı yönünde Maliye Bakanlığı tarafından bilgilendirilmiştir. Böylece, düşürülen tutar toplamda yaklaşık olarak 3.549.000 TL (10 Ocak 2013 tarihinde yaklaşık olarak 1.527.000 avro) olmuştur.

2. 2008 ve 2009 hesaplarıyla ilgili ödemeler

38. Başvuran parti, 31 Ekim 2012 tarihinde, Ankara Valiliğinden bir yazı almıştır. Söz konusu yazıda, Anayasa Mahkemesinin 2008 ve 2009 yılları kesin hesaplarının incelenmesine ilişkin kararında belirtilen, faizle birlikte toplam 3.738.700 TL (31 Ekim 2012 tarihinde yaklaşık olarak 1.604.000 avro) meblağının, yazının alındığı tarihten itibaren on gün içerisinde ödenmesinin talep edildiği bildirilmiştir.

39. Başvuran parti, 6 Kasım 2012 tarihinde, Ankara Valiliğine bir yazı göndererek, 2008 ve 2009 hesaplarına ilişkin cezanın 2013 yılının Ocak ayına ertelenmesini bir kez daha talep etmiştir.

40. Başvuran parti, 15 Ocak 2013 tarihinde, Anayasa Mahkemesinin 2008 yılına ilişkin inceleme kararı uyarınca 1.432.257,30 TL (söz konusu zamanda yaklaşık 605.212 avro) ve 2009 yılı hesaplarına ilişkin kararı uyarınca 1.257.030,83 TL (söz konusu zamanda yaklaşık 531.168 avro)

Hazineye kanuna aykırı harcamaları için ödeme yapmıştır. Başvuran parti, ilgili mercilere itirazda bulunduğu faiz tutarını ödemeyi reddetmiştir.

41. Başvuran parti, 7 Haziran 2013 tarihinde, 2008 ve 2009 yıllarına ait hesaplara ilişkin olarak müsadere edilen miktarlara işletilen faiz için Hazine'ye 45.920 TL (yaklaşık 18.460 avro) ödemiştir.

D. Takip eden gelişmeler

42. 30 Mart 2014 tarihinde Türkiye'de yerel seçimler gerçekleştirilmiştir.

II. İLGİLİ İÇ HUKUK VE UYGULAMA

43. Anayasa'nın 69. maddesinin siyasi partilerin uyması gereken ilkelere ilişkin kısmı aşağıdaki gibidir:

“Siyasî partilerin gelir ve giderlerinin amaçlarına uygun olması gereklidir. Bu kuralın uygulanması kanunla düzenlenir. Anayasa Mahkemesince siyasî partilerin mal edinimleri ile gelir ve giderlerinin kanuna uygunluğunun tespiti, bu hususun denetim yöntemleri ve aykırılık halinde uygulanacak yaptırımlar kanunda gösterilir. Anayasa Mahkemesi, bu denetim görevini yerine getirirken Sayıştay'dan yardım sağlar. Anayasa Mahkemesinin bu denetim sonunda vereceği kararlar kesindir.”

44. 24 Nisan 1983 tarihinde yürürlüğe giren Siyasi Partiler Kanunu'nun söz konusu zamanda yürürlükte olan ilgili kısımları aşağıdaki gibidir:

Madde 70

“Siyasi partilerin giderleri amaçlarına aykırı olamaz.

Bir siyasi partinin bütün giderleri, o siyasi parti tüzelkişiliği adına yapılır.

Beşmilyon liraya [yıllık olarak güncellenen miktar] kadar harcamaların makbuz veya fatura gibi bir belge ile tevsik edilmesi zorunlu değildir. Ancak, bütün harcamaların [partinin] yetkili organ veya merciin kararına dayanması şarttır. Şu kadar ki, [partinin] yetkili organca onaylanan bütçede öngörülmüş bulunmak kaydıyla

beşmilyon lirayı [yıllık olarak güncellenen miktar] aşmayan harcamalar ile genel tarifeyle bağlı giderler için ayrıca karar alınmasına gerek yoktur.”

Madde 72

“Siyasi partiler, üyelerine ve diğer gerçek ve tüzelkişilere hiçbir şekilde borç veremezler.”

Madde 74

“Siyasi partilerin mali denetimi Anayasa Mahkemesince yapılır. Anayasa Mahkemesi, siyasi partilerin mal edinimleri ile gelir ve giderlerinin Kanuna uygunluğunu denetler.

...”

Madde 75

“...

Anayasa Mahkemesi denetimi sonunda, o siyasi partinin gelir ve giderlerinin doğruluğuna ve kanuna uygunluğuna veya kanuna uygun olmayan gelirler ile giderler dolayısıyla da bunların Hazineye gelir kaydedilmesine karar verir.

...”

Madde 76

“...

Belgelendirilmesi gerektiği halde belgelendirilmeyen parti giderleri miktarınca parti malvarlığı, Anayasa Mahkemesi kararıyla Hazineye irat kaydedilir.”

Madde 104

“Bir siyasi partinin bu Kanunun 101 inci maddesi dışında kalan emredici hükümleriyle diğer kanunların siyasi partilerle ilgili emredici hükümlerine aykırılık halinde bulunması sebebiyle o parti aleyhine Anayasa Mahkemesine, Cumhuriyet Başsavcılığınca re`sen yazı ile başvurulur.

Anayasa Mahkemesi, söz konusu hükümlere aykırılık görürse bu aykırılığın giderilmesi için ilgili siyasî parti hakkında ihtar kararı verir.

...”

Ek Madde 1

“...[Devlet tarafından yapılan finansal] yardımlar sadece parti ihtiyaçları veya parti çalışmalarında kullanılır.”

45. 13 Şubat 2011 tarihinde Siyasi Partiler Kanunu’nun 74. maddesine aşağıdaki paragraflar eklenmiştir:

“...Ancak yapılacak kanuna uygunluk denetimi siyasi partilerin amaçlarına ulaşmak için yapılmasında fayda görülen faaliyetleri daraltacak veya bu faaliyetlerin yerindeliğini içerecek şekilde yapılamaz. Denetimde harcamaların gerçek mahiyeti esas alınır. Şekle ve usule ilişkin eksiklikler harcamaların kabul edilmemesini gerektirmez.

...

Siyasi partiler amaçlarına ulaşmak için gerekli gördükleri siyasi faaliyetleri kapsamında her türlü harcama yapabilirler.

...

Siyasi partiler harcamalarını fatura, fatura yerine geçen belgeler ile bu belgelerin temin edilmesinin mümkün olmadığı hallerde harcamanın doğruluğunu gösterecek muhtevaya sahip olmak şartıyla diğer belgelerle tevsik ederler. Ancak kaybolma, yırtılma ve yanma gibi mücbir sebeplerle aslının temin edilemediği hallerde, fatura ve fatura yerine geçen belgeler yerine bu belgeleri düzenleyenlerden alınacak tasdikli örnekleri kullanılabilir.

Siyasi partiler ücret mukabili geçici veya sürekli olarak çalıştırdıkları kişilere ödedikleri ayni ve nakdi sağlık ve sosyal yardım giderleri ile amaçlarına ulaşmak için görevlendirdikleri kişiler tarafından yapılan yurt içi ve yurt dışı seyahatlere ilişkin konaklama, yol masrafları ve diğer zorunlu harcamaları gider olarak kayıt edebilirler.”

46. 2949 sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun’un (mülga) ilgili kısımları aşağıdaki gibidir:

Madde 18

“Anayasa Mahkemesinin görev ve yetkileri şunlardır:

...

5. Siyasi partilerin mal edinimleri ile gelir ve giderlerinin kanuna uygunluğunun denetimini yapmak.”

Madde 30

“Anayasa Mahkemesi, Yüce Divan sıfatıyla baktığı davalar dışında kalan işleri dosya üzerinden inceler; gerekli gördüğü hallerde sözlü açıklamalarını dinlemek üzere ilgilileri çağırır...”

47. Söz konusu zamanda yürürlükte olan Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü'nün siyasi partilerin finansal hesaplarının Anayasa Mahkemesince denetlenmesine ilişkin detayların verildiği 16. ve 17. maddeleri aşağıdaki gibidir:

Madde 16: Mali denetimde ilk inceleme

“[Siyasi partilerin] ... Anayasa Mahkemesine verdikleri, ... birleştirilmiş bulunan bir yıllık kesin hesaplarının ... onaylı örnekleri [Anayasa Mahkemesi'nin] Başkanlıkça görevlendirilecek raportörler tarafından incelenir.

Raportörler kendilerine havale edilen kesin hesapların, Siyasi Partiler Kanununun 73. ve 74. maddelerine uygun olarak düzenlenip düzenlenmediğini ve kesin hesap çizelgelerinde sonuca etkili maddi bir hata veya tutarsızlık bulunup bulunmadığını araştırırlar. Gerekliğinde, ilgili siyasi partilerin ... yetkililerinden, bu konular hakkında doğrudan bilgi isterler.

...

Raportörler, belirlenen konularla ilgili olarak düzenleyecekleri raporları en geç iki ay içinde Başkanlığa sunar; varsa eksiklik, hata veya tutarsızlıkları ortaya koyar ve bunların nasıl giderileceğini belirtirler.

...

Eksikliklerin tamamlanması, hata ve tutarsızlıkların düzeltilmesi için ilgili siyasi partiye, Mahkemece, üç ayı geçmeyecek uygun bir süre verilir.

Kesin hesaplarda eksiklik, hata ve tutarsızlık bulunmadığının anlaşılması veya bunların usulünce giderilmesi halinde işin esasının incelenmesine karar verilir.

Bu karar ilgili partiye bildirilir.”

Madde 17: Esasa ilişkin inceleme

“İşin esasına ilişkin inceleme, siyasi partilerin gelir ve giderlerinin doğru ve kanuna uygun olup olmadığı yönlerinden yapılır.

Doğruluk incelemesi, kesin hesapların dayanağını oluşturan defter ve belgeler üzerinde yapılan incelemeyi kapsar.

Kanuna uygunluk incelemesi, gelirlerin, Siyasi Partiler Kanununun 61-69. maddelerinde yazılı kaynaklardan elde edilip edilmediğini ve giderlerin anılan Kanunun 7072. maddelerine uygun olarak yapılıp yapılmadığını saptamaya yöneliktir.

Görevli raportörler, öncelikle, parti genel merkezlerinde, yıllık bütçeleri, bilançoları, parti defterlerini, gelir ve gider kayıtları ile bunlara ilişkin belgeleri inceleyerek kesin hesaplarla karşılaştırdıktan sonra, gerektiğinde, bağlı ilçeleri de kapsayan iller teşkilatı kesin hesaplarındaki bilgilerin belgelendirilmesini ve bazı hususların açıklattırılmasını; mahallinde inceleme yapılmasını uygun buluyorlarsa konuyla ilgili isteklerini bir yazıyla Başkanlığa bildirirler. Bunun üzerine Anayasa Mahkemesi hemen toplanarak, Siyasi Partiler Kanununun 75. maddesini de göz önünde tutmak suretiyle yapılacak işlemleri karara bağlar.

Raportörler, esasa ilişkin incelemelerinin sonuçlarını, kendi düşüncelerini de içeren bir raporla Başkanlığa sunarlar ve işin esasının görüşülmesi sırasında mahkemede hazır bulunarak gerekli açıklamaları yaparlar.

...

Mali denetim kararları Resmi Gazetede yayımlanır.”

III. İLGİLİ ULUSLARARASI VE KARŞILAŞTIRMALI HUKUK

A. Avrupa Konseyine Üye Devletlerde Hukuk ve Uygulama

48. Mahkeme, siyasi partilerin mali durumlarını ve harcamalarını izlemeye ilişkin yasal çerçeveye ilişkin karşılaştırmalı bilgi elde etmek amacıyla Avrupa Konseyi’ne üye otuz Devletin⁰ mevzuatını incelemiştir.

0 Ermenistan, Avusturya, Azerbaycan, Belçika, Bosna Hersek, Bulgaristan, Hırvatistan, Kıbrıs, Estonya, Fransa, Gürcistan, Almanya, Yunanistan, Macaristan, İrlanda, İtalya, Litvanya, Lüksemburg, Malta, Moldova, Polonya, Portekiz, Romanya, Rusya, Sırbistan, Slovakya Cumhuriyeti, İsveç, İsviçre, Ukrayna ve Birleşik Krallık.

49. İncelenen neredeyse bütün üye Devletlerin siyasi partilerinin mali durumlarını kanunla kurulmuş belirli bir organ (Malta ve İsviçre hariç) tarafından denetime tabi tutmalarına rağmen, söz konusu organın türü, çok çeşitli denetleme modellerinin mevcut olması nedeniyle dikkate değer ölçüde değişiklik göstermektedir. Parti hesapları birçok Devlette, sadece seçim kampanyaları sırasında değil, üç ayda bir, yılda bir veya yılda iki defa denetlenmektedir.

50. İncelenen üye Devletler, denetleme yetkisinin kapsamını belirleyen detaylar dikkate alınarak sınıflandırılmıştır. Bazı üye Devletler, denetleme organlarına uygun hale getirilmiş ve nispeten sınırlandırılmış denetleme yetkisi sağlarken, diğerleri daha geniş ve daha az tanımlanmış yetki vermektedir.

51. İncelenen Devletlerin büyük çoğunluğu, özellikle seçim kampanyaları sırasında veya bu dönemlerin dışında siyasi partilerin harcamalarına çeşitli sınırlamalar koymaktadırlar. Ayrıca, incelenen Devletlerin çoğunda harcamaların belgelendirilmesi yükümlülüğü bulunmaktadır, ancak gerekliliklerin katılığı değişiklik göstermektedir.

52. Birçok üye Devlette, harcamalara ilişkin kurallara uyulmaması karşısında öngörülen yaptırımlar, ihtar ve idari para cezalarından parti fonunun kesilmesi veya askıya alınması, partinin kapatılması veya hatta hapis cezasına kadar değişiklik göstermektedir.

53. Mahkeme, genel olarak, siyasi partilerin mali durumlarının incelenmesi konusunda fikir birliği bulunduğunu, ancak her üye Devletin bu amaca ulaşma yollarının büyük oranda değişiklik gösterdiğini kaydetmektedir.

B. Diğer Uluslararası Belgeler

54. Avrupa Hukuk Yoluyla Demokrasi Komisyonu (“Venedik Komisyonu”) ve OSCE Demokratik Kurumlar ve İnsan Hakları Bürosu

tarafından hazırlanan ve 15-16 Ekim 2010 tarihinde Venedik Komisyonu tarafından kabul edilen Siyasi Partiler Mevzuatına ilişkin Kılavuzun (CDL-AD (2010)024) ilgili kısımları aşağıdaki gibidir:

“Giriş

...

6. Siyasi partiler, kamu alanında siyasi aktörler olarak önemli bir rol oynayan özel örgütlerdir. Kamu aktörleri olarak partilerin devlet düzenlemeleri ve vatandaş olarak parti üyelerinin örgütlenme hakkı dahil temel haklarına saygı arasında uygun bir denge kurmak, iyi yapılandırılmış ve oldukça uygun hale getirilmiş bir mevzuata sahip olmayı gerektirmektedir. Söz konusu mevzuat, örgütlenme özgürlüğüne müdahalede bulunmamalıdır.

...

Siyasi Partilere Verilen Temel Haklar

11. Örgütlenme özgürlüğü, siyasi partilerin işleyişini düzenleyen temel bir haktır. Bir çok tanınmış, evrensel Avrupa ve diğer bölge anlaşmalarında, bütün bireylere siyasi örgüt kurma dahil olmak üzere örgüt kurma özgürlüğü hakkını tam olarak kullanma hakkı tanınmaktadır. Benzer şekilde, siyasi bir parti olarak örgütlenmeyi seçen bireylerden oluşan gruplar da ilgili hakların güvencelerinden tam olarak faydalanmalıdırlar. Örgüt kurma özgürlüğü, ifade özgürlüğü ve toplanma özgürlüğü hakları, yalnızca demokratik bir toplumda gerekli olduğunda sınırlandırılabilir.

...

İlkeler

...

İlke 3. Yasallık

16. Örgütlenme ve ifade özgürlüğü hakkına getirilen herhangi bir kısıtlamanın, devletin anayasasında veya kanunlarında resmi bir dayanağı olmalıdır... Kanun, siyasi partilere ilişkin hangi faaliyetlerin kanuna aykırı düşünüleceğini ve ihlal durumlarında hangi yaptırımların uygulanacağına işaret ederken açık ve kesin olmalıdır...

İlke 4. Orantılılık

17. Siyasi partilerin haklarına getirilen kısıtlamalar, orantılı ve parti amacına erişme kapsamında etkili olmalıdır. Özellikle, siyasi partilerin demokratik süreçteki temel rolleri dikkate alındığında, orantılılık dikkatli bir şekilde dengelenmeli ve yasaklayıcı tedbirler sıkıca uygulanmalıdır. Yukarıda belirtildiği gibi, getirilen bütün kısıtlamalar demokratik bir toplumda gerekli ve kanun tarafından öngörülmüş olmalıdır. Kısıtlamaların söz konusu kriterlere uymadığı hallerde, suça karşı orantılı oldukları düşünülemez...

İlke 8. Siyasi Partilere İlişkin Mevzuatın Gereği Gibi Uygulanması

21. ...Düzenleme kuruluşlarının faaliyet alanı ve yetkileri kanunda açıkça belirlenmelidir... Siyasi partilerin haklarını etkileyen kararlar, ivedilikle alınmalıdır...

İlke10. Hesap Verilebilirlik

23. Siyasi partiler, siyasi parti olarak kayıtlı oldukları için diğer örgütlere tanınmayan bazı yasal ayrıcalıklar elde edebilirler... Diğer örgütlere verilmeyen ayrıcalıklara sahip olma nedeniyle, siyasi partileri elde ettikleri yasal statü gereğince belirli yükümlülüklere tabi tutmak yerinde olacaktır. Bunlar, mali düzenlemelerde raporlama veya şeffaflık gereklilikleri şeklinde olabilir. Mevzuatta, siyasi parti olarak yasal bir statü elde etmeye eşlik eden ilgili hak ve sorumluluklara ilişkin belirli detaylar verilmelidir.”

55. Kılavuza ilişkin açıklayıcı bilgiler aşağıdaki gibidir:

“Genel İlkeler

...

Yasallık

49. Örgütlenme özgürlüğüne ilişkin kısıtlamalar, ikincil düzenlemelerden ziyade ilgili devletin anayasasına veya kanunlarına dayanmalı ve böylece ilgili uluslararası belgelere uygun olmalıdır. Söz konusu kısıtlamalar, tüm bireylerin ve partilerin ilgili kuralları ihlal etmeleri halinde karşılaşılabilecek sonuçları anlayabilmelerini sağlamak için açık, anlaşılması kolay ve eşit oranda uygulanabilir olmalıdır. Kısıtlamalar, demokratik bir toplumda gereklidir... Kısıtlamaların gereğince uygulanmasını sağlamak için, mevzuat çok detaylı veya belirsiz olmayacak şekilde dikkatli bir şekilde oluşturulmalıdır.

Orantılılık

50. ...

Orantılılık, birçok unsura dayanarak ele alınmalıdır:

- Söz konusu hakkın mahiyeti;
- Öngörülen kısıtlamanın amacı;
- Öngörülen kısıtlamanın mahiyeti ve kapsamı;
- Kısıtlamanın mahiyeti ve amacı arasındaki ilişki (ilgili olma durumu);
- Olguların ışığında bahsedilen amacın yerine getirilmesi için mevcut daha az kısıtlayıcı yolların olup olmayışı.

...

Parti ve Seçim Kampanyasına Verilen Mali Desteğe İlişkin Düzenleme

...

Siyasal Mali Desteğin Raporlanması Gereklilikleri

201. BM Yolsuzlukla Mücadele Sözleşmesi'nin 7 (3) maddesi uyarınca, taraf devletlerin seçimlerde adaylara ve siyasi partilere verilen mali desteğin şeffaflığını sağlamak için samimi bir şekilde gayret gösterme yükümlülüğü bulunmaktadır. Siyasal mali desteğin açıklanması, söz konusu şeffaflığın elde edilmesi için temel bir politika aracıdır.

202. Siyasi partilerden, uygun düzenleyici makamlara, seçim döneminde olmasalar bile en az yılda bir kez açıklayıcı rapor sunmaları istenmelidir.

...

Siyasi Partilerin Denetlenmesi – Düzenleyici Organların Kurulması

...

Düzenleyici Organların Faaliyet ve Yetki Alanları

219. Siyasi partilerin düzenlenmesinden hangi organların sorumlu olacağı net bir şekilde belirlenmeli ve işleyişlerine ve yetkilerinin sınırlarına ilişkin açık bir kılavuz hazırlanmalıdır.

...

221. Mevzuatta, düzenleyici organın karar alma süreci açıkça belirtilmelidir. Siyasi partilerin denetiminden sorumlu organlar, parti faaliyetleri üzerinde aşırı kontrol

uygulamaktan kaçınmalıdırlar. Bu işlevlerin çoğunluğu, parti içi konularına ilişkindir ve yalnızca istisnai durumlarda ve kanuna uygunluğun sağlanması amacıyla devlet yetkililerinin dikkatine sunulmalıdır.

...

Kanuna aykırılık nedeniyle siyasi partilere uygulanan yaptırımlar

224. İlgili kanunları ihlal eden siyasi partilere yaptırımlar uygulanmalıdır. Yaptırımlar her zaman tarafsız, uygulanabilir, etkili ve amaçlarıyla orantılı olmalıdır...

225. Kanunlara uyulmaması halinde uygulanacak çeşitli yaptırımlar olmalıdır. Yukarıda belirtildiği gibi, yaptırımlar, ihlalle ilgili olmalı ve orantılılık ilkesine uygun olmalıdır. Söz konusu yaptırımlar aşağıda sıralanan unsurları kapsamalıdır:

- İhlalin tekrarlayan bir ihlal olup olmadığı dâhil olmak üzere ihlalin niteliğinin miktarın belirlenmesinde rol oynayan idari para cezaları;
- Devletin verdiği mali desteğin ve diğer yardımların kısmi veya tam kaybı (belirli bir süre için geçici olarak uygulanabilecek bir tedbirdir);
- Gelecek devlet desteğinden belirli bir süre boyunca mahrum bırakılma;
- Seçim kampanyalarına ilişkin giderler için alınan ödemenin kısmi veya tam kaybı;
- Daha önce bir parti tarafından Devletten alınan mali desteğin Hazine'ye devredilmesi;
- Belirli bir süre boyunca seçimlere aday sunamama;
- Büyük ihlallerin yaşanması durumunda, ihlallerden sorumlu parti üyelerinin cezai yaptırımlara maruz bırakılması;
- Yalnızca bir hukuk mahkemesi tarafından hukuk kuralları gereğince uygulanabilir yasal güvenceye uygun olarak ve yalnızca ilgili ihlalin seçim sonuçlarını etkileyebilecek olması halinde bir adayın göreve seçilmesinin iptal edilmesi;
- Partinin kayıt statüsünün ortadan kalkması.”

56. Venedik Komisyonu tarafından 12-13 Mart 2004 tarihinde kabul edilen Siyasi Partiler Mevzuatına İlişkin Kılavuz: Belirli Bazı Meseleler (CDL-AD(2004)007rev) kapsamındaki Açıklayıcı Rapor'un 11. Paragrafı aşağıdaki gibidir:

“Siyasi partilerin kapsamlı otonomi sahibi olmaları Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesince güvence altına alınan toplanma ve örgütlenme özgürlüklerinin ve ifade özgürlüğünün temel taşıdır. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’nin işaret ettiği gibi, Sözleşme söz konusu hakların kullanılmasına müdahalenin ‘demokratik bir toplumda gereklilik’ ölçütü kapsamında değerlendirilmesini gerektirmektedir.”

HUKUKSAL DEĞERLENDİRME

I. HÜKÜMETİN İLK İTİRAZI

57. Hükümet, başvuran partinin şikâyetlerinin 2007 yılına ait hesaplarına ilişkin 7 Mart 2012 tarihli Anayasa Mahkemesi kararına ilişkin olduğu kadarıyla altı aylık süre sınırına uymadığı gerekçesiyle reddedilmesi gerektiğini ileri sürmüştür. Hükümet, nihai olan ilgili kararın başvuran partiye 4 Nisan 2012 tarihinde tebliğ edildiğini ve 5 Nisan 2012 tarihinde Resmi Gazete’de yayımlandığını belirtmiştir. Başvuran parti, bu nedenle, Anayasa Mahkemesi kararının mali sonuçlarının somutlaştığı zaman dikkate alınmaksızın söz konusu kararın tebliğ edildiği tarihten itibaren altı ay içinde başvuruda bulunmalıydı.

58. Başvuran parti, söz konusu altı aylık süre sınırının 2013 yılı için Devletten mali destek ve 2007 yılına ait hesaplarına ilişkin olarak müsadere edilen miktarı aldığı tarih olan 10 Ocak 2013 tarihinden itibaren işlemesi gerektiğini belirtmiştir. Başvuran parti, 2007 yılına ait hesaplarında doğan mali yükümlülüğünün kesin miktarının, Devlet tarafından fiili olarak söz konusu para müsadere edildiğinde açıklığa kavuştuğunu; çünkü söz konusu tarihten önce işleyen faiz miktarının hesaplanmasının mümkün olmadığını iddia etmiştir.

59. Mahkeme, Sözleşme’nin 35 § 1 maddesi uyarınca iç hukuk yollarının tüketilmesi sürecinde nihai karardan itibaren altı aylık süre içinde ilgili konuyu ele alabileceğini hatırlatmaktadır (bk.z, *M.N. ve Diğerleri / San*

Marino, no. 28005/12, § 44, 7 Temmuz 2015). Söz konusu kuralın amaçları, Büyük Daire tarafından Sabri Güneş / Türkiye kararında yinelenmiştir ([BD], no. 27396/06, §§ 39-40, 29 Haziran 2012). Mahkeme, ayrıca, bir başvurana iç hukukta alınan nihai kararın yazılı bir kopyasının tebliğ edilmeye hakkı tanındığında, Sözleşme'nin 35 § 1 maddesinin konusunun ve amacının altı aylık süre sınırının yazılı kararın tebliğ edildiği tarihten itibaren işleminin kabul edilmesiyle en iyi şekilde yerine getirilmiş olacağını hatırlatmaktadır (bkz., *Worm / Avusturya*, 29 Ağustos 1997, § 33, *Karar ve Hüküm Derlemeleri 1997-V, Dayanan / Türkiye*, no. 7377/03, § 24, 13 Ekim 2009, ve yukarıda anılan *Sabri Güneş*, § 53).

60. Mahkeme, önündeki olguları dikkate alarak, başvuran partinin 2007 yılına ait hesaplarına ilişkin kararın Anayasa Mahkemesi tarafından 7 Mart 2012 tarihinde verildiğini belirtmektedir. Söz konusu kararın başvuran partiye 4 Nisan 2012 tarihinde tebliğ edildiği ve bu karara herhangi bir itirazın yapılmadığı konusunda taraflar arasında herhangi bir ihtilaf bulunmamaktadır. Bu koşullarda, Mahkeme'nin yerleşik içtihadına göre, başvuran parti 4 Nisan 2012 tarihinde itibaren altı ay içinde söz konusu karara ilişkin şikâyetlerini dile getirmeliydi, ancak başvuran parti Mahkeme önünde söz konusu şikâyetlerini dile getirmek için 16 Mart 2013 tarihine kadar beklemiştir. Başvuran parti, ödemek zorunda olduğu faiz miktarına ilişkin belirsizlik nedeniyle daha önceki bir tarihte başvuru yapmasının beklenemeyeceğini ileri sürmüştür. Söz konusu belirsizliğin ise ancak, Devletin 10 Ocak 2013 tarihinde parayı fiili olarak müsadere etmesinin ardından ortadan kalktığını belirtmiştir. Mahkeme'ye göre, başvuran partinin iddiaları, şikâyetleri özellikle veya ağırlıklı olarak Devlet'e ödenen faiz miktarıyla ilgili olsaydı, dikkate alınabilirdi. Ancak, söz konusu şikâyetin Anayasa Mahkemesi'nin 2007 yılına ait hesapları denetlemesinin esasına ilişkin olduğu göz önünde bulundurulduğunda, altı aylık süre sınırı Anayasa Mahkemesi'nin nihai kararının söz konusu denetime ilişkin olarak tebliğ edildiği tarihten itibaren hesaplanmalıdır.

61. Mahkeme, başvuran partinin 2007 yılına ait hesaplarının incelenmesine ilişkin şikâyetlerin, Sözleşme'nin 35 § 1 maddesinde belirtilen altı ay kuralına uyulmadığı gerekçesiyle kabul edilemez olduğuna ve 35 § 4 maddesi uyarınca reddedilmesi gerektiğine karar vermiştir.

II. SÖZLEŞMENİN 11. MADDESİNİN İHLAL EDİLDİĞİ İDDİASI HAKKINDA

62. Başvuran parti, Anayasa Mahkemesince 2008 ve 2009 yıllarına ait harcamalara ilişkin olarak yapıldığı iddia edilen yolsuzluklar hakkında verdiği müsadere emirlerinin siyasi faaliyetlerinde önemli ölçüde mali zorluğa maruz bıraktığı ve Sözleşme'nin 11. maddesi uyarınca örgüt kurma özgürlüğü hakkını ihlal ettiği konusunda şikâyetçi olmuştur. Söz konusu madde aşağıdaki gibidir:

“1. Herkes barışçıl olarak toplanma ve örgüt kurma hakkına sahiptir. Bu hak, çıkarlarını korumak amacıyla başkalarıyla birlikte sendikalar kurma ve sendikalara üye olma hakkını da içerir.

2. Bu hakların kullanılması, yasayla öngörülen ve demokratik bir toplum içinde ulusal güvenliğin, kamu güvenliğinin korunması, kamu düzeninin sağlanması ve suç işlenmesinin önlenmesi, sağlığın veya ahlakın veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması için gerekli olanlar dışındaki sınırlamalara tabi tutulamaz. Bu madde, silahlı kuvvetler, kolluk kuvvetleri veya devlet idaresi mensuplarınca yukarıda anılan haklarını kullanılmasına meşru sınırlamalar getirilmesine engel değildir.”

63. Mahkeme, ilk olarak, Sözleşme'nin 35 § 3 (a) maddesinin anlamı çerçevesinde söz konusu şikâyetin açıkça dayanaktan yoksun olmadığını, herhangi bir gerekçeye dayanarak kabul edilemez olmadığını ve bu nedenle kabul edilebilir olarak nitelendirilmesi gerektiğini belirtmektedir.

64. Mahkeme, Sözleşme'nin 11. maddesinde güvence altına alınan hak ve özgürlüklerden yararlanan siyasi partilerin demokratik bir rejimde önemli bir rol oynadığını birçok kez onaylamıştır. Siyasi partiler, demokrasinin

işlevini gereğince yerine getirmesi için önemli bir örgüt şeklidir. Siyasi partilerin oynadığı önemli roller dikkate alındığında, aleyhlerinde alınan tedbirler örgüt kurma hakkını ve dolayısıyla ilgili Devlette demokrasiyi etkilemektedir (bkz., *Refah Partisi ve Diğerleri / Türkiye* [BD], no. 41340/98, 41342/98, 41343/98 ve 41344/98, § 87, AİHM 2003-II, ve *Rusya Cumhuriyet Partisi / Rusya*, no. 12976/07, § 78, 12 Nisan 2011). Mahkeme, bu nedenle, mevcut davada başvuran partiye Anayasa Mahkemesince uygulanan yaptırımların partinin örgüt kurma özgürlüğü hakkına müdahale teşkil edip etmediğini, ve eğer ediyorsa, söz konusu müdahalenin gerekçelendirilip gerekçelendirilmediğini inceleyecektir.

A. Müdahale edilip edilmediği konusu hakkında

1. Tarafların iddiaları

(a) Hükümet

65. Hükümet, demokratik siyasal hayatın vazgeçilmez unsurları olan siyasi partilerin, yalnızca harcamalarının denetlenmesiyle erişilebilecek “açıklık” hedeflerine ulaşmak amacıyla mali faaliyetleri dâhil olmak üzere faaliyetlerini kamu denetimine tabi tutma yükümlülüğü bulunduğunu belirtmiştir. Söz konusu denetleme görevi Anayasa tarafından kendisine verilen Anayasa Mahkemesi, buna göre, başvuran partinin 2007, 2008 ve 2009 yıllarına ait mali hesaplarını denetlemiş ve bazı harcamalarının Siyasi Partiler Kanunu'nun ihlaline yol açtığına ve parti mal varlığının kanuna aykırı harcama miktarına denk gelecek şekilde Hazine'ye gelir olarak kaydedilmesine karar vermiştir. Ancak, söz konusu miktarlar başvuran partinin inceleme altındaki yıllara ait geliriyle karşılaştırıldığında oldukça düşüktür. Ayrıca, başvuran partinin gelirinin büyük bölümü Devletin mali desteğinden elde edilmektedir. Bu unsurlar ışığında, Anayasa

Mahkemesi'nin ihtilaf konusu kararları, başvuran partinin örgüt kurma özgürlüğü hakkına müdahale teşkil etmemektedir.

(b) Başvuran Parti

66. Başvuran parti, siyasi bir partinin mali desteğinin bir kısmından mahrum bırakılması halinde, siyasi alanda yarışma kapasitesini kaçınılmaz bir şekilde zayıflatan mali zorluklara düşeceğini ve mevcut davada bu durumun söz konusu olduğunu ileri sürmüştür. Başvuran parti, Anayasa Mahkemesinin ihtilaf konusu kararları nedeniyle yaşadığı mali zorluklar sonucunda 2013 yılı için öngörülen harcamalarını kısımaya zorlandığını iddia etmiştir. Bu bağlamda, ilçe teşkilatlarına ayrılan mali destek büyük oranda düşmüş (1 Ocak 2013 tarihinde yaklaşık 1.030.860 avroya tekabül eden 2.434.000 TL) ve sonuç olarak söz konusu teşkilatların bazıları kapanmıştır. Benzer olarak, kadın ve gençlik kollarına ve eğitim programlarına verilen mali destek sert bir şekilde kesilmiştir. Mahrum bırakılan miktar, idari bütçe için ayrılan mali desteğin (kabaca 158 günlük idari harcamaya tekabül eden) yaklaşık %43'ünü ortadan kaldırdığından, parti merkezleri de idari harcamalarını karşılamakta zorluklarla karşılaşmıştır.

2. Mahkeme'nin değerlendirmesi

67. Mahkeme, başvuran partinin 2008 ve 2009 yıllarına ait kesin hesaplarının denetlenmesinin ardından Anayasa Mahkemesi'nin bazı harcamaların Siyasi Partiler Kanunu uyarınca kanuna aykırı olduğuna hükmettiğini ve başvuran partinin kanuna aykırı harcamalarına eşdeğer miktarda mal varlığının müsadere edilmesini emrettiğini belirtmektedir. Faizi dâhil yaklaşık 2.735.208 TL'ye (yaklaşık 1.154.840 avro) tekabül eden miktar 2013 yılında Hazine'ye ödenmiştir.

68. Başvuran parti, Anayasa Mahkemesince uygulanan mali yaptırımların kendisini, bazı siyasi faaliyetlerini yerine getirmekten mahrum

bıraktığını ve bu nedenle örgüt kurma özgürlüğüne müdahale teşkil ettiğini iddia etmiştir. Başvuran parti; 2007, 2008 ve 2009 yıllarına ait hesaplarına ilişkin yaptırımların tamamı 2013 yılında ödendiğinden, söz konusu yıl için öngörülen harcamaları kısmaya zorlandığını ve bunun da bazı siyasi faaliyetlerinin ertelenmesine veya sona ermesine neden olduğunu ve rakiplerine karşı dezavantajlı bir konumda bıraktığını ileri sürmüştür.

69. Mahkeme, siyasi süreçte kamu güveninin sağlanması için hesap verilebilirlik ve şeffaflık amaçları doğrultusunda siyasi partilerin faaliyetlerinin denetlenmesi gerektiğini kabul etmektedir. Demokrasilerin, gereğince işlevini göstermesi için siyasi partilerin oynadıkları temel roller göz önüne alındığında, özellikle başvuran parti gibi devlet desteği alan siyasi partilerin izlenmesi ve herhangi bir usulsüz harcamaya karşılık yaptırım uygulanması kamu çıkarına yönelik olarak kabul edilebilir. Bu nedenle, Mahkeme, siyasi partilerin mali durumlarının denetlenmesinin 11. madde kapsamında herhangi bir sorun teşkil etmediği hususunda Hükümet'le fikir birliği içindedir.

70. Ayrıca, Mahkeme, siyasi partilerin mali hesaplarının denetlenmesine ilişkin olarak Avrupa Konseyi'ne üye Devletler arasında farklı uygulamalar olduğunu belirtmektedir (bkz., yukarıda 53. paragraf). Üye Devletler, siyasi partilerin mali durumlarını nasıl denetleyeceğine ve usulsüz harcamalar karşısında uygulayacakları yaptırımlara ilişkin oldukça geniş bir takdir yetkisi kullanmaktadırlar.

71. Bununla beraber, söz konusu takdir yetkisi sınırsız değildir ve bir siyasi partinin mali durumunun denetlenmesi partinin faaliyetlerini engellediğinde, bu durum örgüt kurma özgürlüğü hakkına müdahale teşkil edebilir.

72. Mahkeme, önündeki olguları dikkate alarak, Anayasa Mahkemesince uygulanan mali yaptırımların özellikle ilçe teşkilatlarına, kadın ve gençlik kollarına ve eğitim programlarına ilişkin olarak partinin siyasi faaliyetleri üzerindeki etkisi göz önüne alındığında başvuran partinin Hükümet

tarafından itiraz edilmeyen iddialarını kaydetmektedir. Söz konusu yaptırımlar, başvuran partinin faaliyetlerini büyük oranda etkilemiştir, ancak Mahkeme söz konusu yaptırımların bütün etkilerinin, 2007 yılına ait hesaplara ilişkin yaptırımlar kapsamında kabul edilemezlik kararı alındığı göz önüne alınarak dikkate alınmayabileceğine vurguda bulunmuştur (bkz., yukarıda 61. paragraf). Öte yandan, Mahkeme, 2008 ve 2009 yıllarına ait hesaplara ilişkin yaptırımların tek başına 2.735.208 TL'ye (yaklaşık 1.154.840 avro) tekabül ettiğini belirtmektedir. Söz konusu miktar, 2013 yılında ilçe teşkilatlarının karşılaştığı mali kesintilerden daha fazladır. Bu durum, 2014 yılının Mart ayında yapılan yerel seçimler kapsamında artan öneme sahip olmuştur. Hükümet'in iddialarının aksine, Mahkeme söz konusu miktarın kayda değmeyecek bir miktar olduğu görüşünde değildir. Buna göre, Mahkeme, söz konusu yaptırımların başvuran partinin siyasi faaliyetlerine ve bu nedenle Sözleşme'nin 11. maddesi uyarınca örgüt kurma özgürlüğüne müdahale teşkil ettiğine karar vermiştir. Başvuran partinin yıllık gelirinin bir kısmının Devlet desteğinden oluşması (bkz., yukarıda 13. paragrafta tablo), Mahkeme'nin bu kapsamdaki kanaatini değiştirmemektedir; çünkü, siyasi partilere verilen mali desteğe ilişkin hüküm, Devletlere siyasi partilerin siyasi ve/veya mali işlerine müdahale etmesi için sınırsız yetki (*carte blanche*) tanımamaktadır. Mahkeme, her halükarda, Hükümet'in iddialarının aksine, 2008 ve 2009 yıllarına ait Devlet desteğinin başvuran partinin toplam gelirinin sadece yaklaşık üçte birini oluşturduğunu belirtmektedir.

B. Müdahalenin haklı gerekçelere dayanıp dayanmadığı hakkında

73. Bir müdahale, “yasayla öngörülmuş” olmaması, Sözleşme'nin 11. maddesinin 2. fıkrasında yer alan meşru hedeflerden birini veya daha fazlasını taşıması ve söz konusu hedeflere ulaşılması için “demokratik

bir toplumda gerekli” olmaması halinde, Sözleşme’nin 11. maddesinin ihlalini teşkil eder (bk. *Refah Partisi ve Diğerleri*, yukarıda anılan, § 51).

1. Tarafların argümanları

(a) Müdahalenin yasaya uygun olup olmadığı hakkında

(i) Hükümet

74. Hükümet, Siyasi Partiler Kanunu’nun 61. maddesinde, siyasi partilerin yasalara uygun bir şekilde gelir elde edebilecekleri yolların yer aldığını belirtmiştir. Ancak, söz konusu Kanunda, bir siyasi partinin amaçları kapsamında izin verilen harcamalara ilişkin benzer bir liste yer almamaktadır. Bunun yerine, bu husus karar verilmek üzere Anayasa Mahkemesine bırakılmıştır. Hükümet, partinin yetkili bir organı tarafından verilen bir karar olmadan yapılan seyahat ve diğer bireysel harcamalar, parti çalışanlarının ilaç alımları, geciken ödemelerin gecikme faizi ve gecikme ücreti ödemeleri ve trafik cezaları ile diğer bu tarz cezaların ödemeleri gibi somut davada Anayasa Mahkemesi tarafından hukuka aykırı bulunan harcamaların birçoğunun, Anayasa Mahkemesi tarafından geçmişte cezalandırıldığını belirtmiştir. Hükümet bu bağlamda, diğer siyasi partiler hakkında 2010 yılının Aralık ayında Anayasa Mahkemesi tarafından verilen bazı kararlara atıfta bulunmuştur. Hükümete göre, özellikle Anayasa Mahkemesinin tüm kararlarının Resmi Gazetede yayımlandığı dikkate alındığında, Anayasa Mahkemesi böylelikle bu konuda, siyasi partilerin gelir ve giderlerine ilişkin düzenleme yapmaları bakımından bir kılavuz teşkil edebilecek yerleşik içtihat geliştirmiştir.

75. Hükümet, Siyasi Partiler Kanunu’nun 74. maddesinde yapılan değişiklikler sonrasında, siyasi partilerin harcamalarının kapsamının genişletildiğini ve siyasi partilerin değişiklikten sonra amaçları açısından uygun görünen siyasi faaliyetleri kendilerinin belirleyebileceklerini kabul etmiştir. Buna karşın, ilgili hesaplar değişiklikler yürürlüğe girmeden önce

söz konusu olduğundan, bu değişiklikler başvuran partinin sözü geçen mali hesaplarının denetimine uygulanmamıştır.

76. Hükümet, belirli bir miktarın üstündeki harcamalar için destekleyici belgeler sunma yükümlülüğüyle ilgili olarak, gerekli belgenin türünün de aynı şekilde kanunun kendisinde yer almadığını kaydetmiştir. Bu nedenle, Anayasa Mahkemesi incelemesinde yardımcı olmak üzere Vergi Usul Kanunu'nun ilgili hükümlerini benimsemiştir. Hükümet buna karşın, Siyasi Partiler Kanunu'nun 74. maddesine getirilen değişikliklerin kabul edilmesi sonrasında, mücbir sebepler dolayısıyla orijinal faturaların sunulmasının mümkün olmaması halinde, siyasi partilerin giderlerinin diğer belgelerle de desteklenebileceğini eklemiştir.

77. Hükümet, ihlaller bakımından Siyasi Partiler Kanununda öngörülen yaptırımlarla ilgili olarak, siyasi partilerin belgelenmemiş harcamalarına tekabül eden tutarlarda malvarlığına el konulması da dahil olmak üzere, çeşitli yaptırımların mevcut olduğunu belirtmiştir. Konsolide kesin hesapların veya talep edilen diğer herhangi bir belgenin zamanında ve/veya tam olarak sunulmaması nedeniyle Anayasa Mahkemesinin denetiminin engellenmesi halinde hapis cezası verilmesi de dahil olmak üzere, cezai yaptırımlar da mümkündür. Kanun'un 102. maddesi uyarınca, konsolide kesin hesapların Anayasa Mahkemesine sunulmaması, Devlet yardımının verilmemesine de sebep olabilmektedir. Kanun'un 104. maddesinde, Anayasa Mahkemesinin, Siyasi Partiler Kanunu'nun veya diğer ilgili kanunların emredici hükümlerine aykırılık halinde bulunan bir siyasi parti hakkında ihtar kararı verebileceği bir ihtar mekanizması öngörülmüştür. Anayasa Mahkemesi, somut başvurunun konusunu oluşturan kararında, başvuran partinin bazı harcamalarını, partinin amaçlarına uygun olmadığı ve/veya siyasi faaliyetlerinin kapsamının dışında kaldığı, parti tüzel kişiliği adına yapılmadığı veya orijinal faturalarla belgelendirilmediği gerekçesiyle kanuna aykırı bulmuştur. Bu nedenle, hukuka aykırı harcama kalemlerine karşılık gelen parti malvarlığının Hazine'ye irat kaydedilmesine karar

verilmiştir. Ayrıca, başvuran partinin bazı giderleri hakkında ihtar kararı verilmiştir.

(ii) *Başvuran parti*

78. Başvuran parti, örgüt kurma özgürlüğüne yapılan müdahalenin, Sözleşme'nin 11. maddesi anlamında “yasayla öngörülmediğini” iddia etmiştir. Başvuran parti, söz konusu müdahalenin esas olarak, “siyasî partilerin gelir ve giderlerinin amaçlarına uygun olması gereklidir” hükmünü öngören Anayasa'nın 69 § 3 maddesine dayandırıldığını belirtmiştir. Ancak, kanunda veya başka bir yerde, “bir siyasi partinin amaçlarının” kapsamı dahilinde yapılan hangi harcamaların kanuna uygun olduğunu veya neyin “siyasi faaliyet” olarak değerlendirileceğini açıklığa kavuşturan herhangi bir kılavuz bulunmamaktadır. Ayrıca, Anayasa Mahkemesine siyasi partilerin mali durumunun “kanuna uygunluğunu” denetleme görevini veren Siyasi Partiler Kanunu'nun 74 (1) maddesi belirsiz terimlerle düzenlenmiş ve bu durum söz konusu mahkemeyi, ilgili Kanun'un muğlak koşullarının aşırı şekilci ve kısıtlayıcı yorumunun benimsenmesi konusunda serbest bırakmıştır. Giderlere ilişkin koşulların kesin niteliğine dair belirsizlik ile birlikte Anayasa Mahkemesinin yetkisinin kapsam ve boyutuna ilişkin belirsizlik, yapılan harcamaların olası sonuçlarının öngörülmesini imkânsız kılmıştır. Örnek olarak parti, siyasi faaliyetleriyle bağlantılı seyahat harcamaları, avukat masrafları veya mahkeme masrafları, düğünlerde verilen hediyeler ve çiçekler ya da resmi yemeklerin hukuka uygun parti harcamaları olarak gösterilemeyeceğini hiçbir şekilde bilemezdi.

79. Başvuran parti, Hükümetin emsal kararlar olarak atıfta bulunduğu Anayasa Mahkemesi kararlarının hepsinin 2010 yılında verildiğini vurgulamıştır. Dolayısıyla söz konusu kararlar, partiye ilgili dönemde giderlerini düzenlemesinde herhangi bir rehberlik sağlamamıştır. Başvuran parti her halükarda, siyasi parti giderlerine ilişkin güvenilir yasal kriterler

bulunmadığı dikkate alındığında, Anayasa Mahkemesi tarafından gerçekleştirilen denetimlerde tutarlılığın sağlanmasının mümkün olmadığını ve bu durumun yasal belirlilik ilkesine aykırı olduğunu iddia etmiştir.

80. Başvuran parti ayrıca, Siyasi Partiler Kanunu'nun 74. maddesinin 2011 yılında değiştiğini Mahkemenin dikkatine sunmuştur. Başvuran partinin söz konusu değişikliklerden faydalanmasına izin verilmemesine karşın, yapılan bazı değişiklikler, başvuran partinin daha sonra Mahkeme önünde ileri sürdüğü şikayetlerle örtüşmüştür. Özellikle, 74. maddenin 1. fıkrasında yapılan değişiklikler (bk. yukarıda 45. paragraf), siyasi partilerin mali durumlarının Anayasa Mahkemesi tarafından denetlenmesi işleminin o döneme kadar, partilerin faaliyetlerini gereksiz olarak daraltacak ve yerindeliğini içerecek şekilde yapıldığını ortaya koymuştur. Söz konusu değişiklikler bu nedenle Kanuna siyasi partilerin harcamalarına ilişkin oldukça gerekli olan kesinliği getirmiştir.

81. Başvuran parti, ilgili Kanun kapsamında mevcut olan yaptırımlarla ilgili olarak, neyin siyasi partinin amaçlarına veya siyasi faaliyetlerinin kapsamına giren giderler olduğuna ilişkin açık kriterler bulunmadığı göz önünde bulundurulduğunda, "Hazineye irat kaydedilme" yaptırımının ne zaman uygulanacağını net olmadığını yinelemiştir. Başvuran parti, ihtarlar ile ilgili olarak, ihtar kararı verilebilecek koşulların açıklığa kavuşturulmasına yönelik olarak aynı şekilde herhangi bir kriter bulunmadığını ve ihtar kararı verilmesinin uygun görmesi halinde Anayasa Mahkemesinin takdirinde olduğunu ileri sürmüştür. Başvuran parti, benzer koşulların kimi zaman daha ciddi olan malvarlığına el koyma yaptırımını gerektirirken, kimi zaman ise ihtar kararına yol açtığını; bu itibarla, bir ihtar kararının ne zaman verileceğinin öngörülmesinin mümkün olmadığını iddia etmiştir.

82. Başvuran parti, argümanlarını desteklemek üzere, AGİT / Demokratik Kurumlar ve İnsan Hakları Ofisi ile Venedik Komisyonu tarafından düzenlenen Siyasi Parti Düzenlemesine ilişkin kılavuza atıfta

bulunmuştur. Söz konusu kılavuzun 16. maddesinde, bireylerin örgüt kurma özgürlüğüne sınırlamalar getiren herhangi bir kanunun “açık ve kesin olması gerektiği ve siyasi partilere hem hangi faaliyetlerin hukuka aykırı olarak değerlendirileceğini hem de ihlal durumunda hangi yaptırımların uygulanacağını belirtmesi gerektiği” ifade edilmiştir (bk. yukarıda 54. paragraf).

(b) Müdahalenin meşru bir amaç taşıyıp taşımadığı ve “demokratik bir toplumda gerekli olup olmadığı” hakkında

(i) Hükümet

83. Hükümet, söz konusu yaptırımların, siyasi partilerin işlevlerini yerine getirmelerinin güvence altına alınması, anayasal konumlarının korunması, demokratik toplumlarda “açıklık ilkesine” saygının sağlanması ve kamuoyunun bilgilendirilmesi gibi birtakım meşru amaçlar taşıdığını ve bu yaptırımların belirtilen amaçlara ulaşılması için demokratik bir toplumda gerekli olduğunu öne sürmüştür. Hükümet ayrıca, başvuran partinin el konulan malvarlığı tutarının, inceleme gerçekleştirilen yıllara ait gelirine kıyasla oldukça düşük olduğunu ileri sürmüştür.

(ii) Başvuran parti

84. Başvuran parti cevaben, Anayasa Mahkemesinin verdiği kararlarda, Hükümetin dayandığı meşru amaçların hiçbirine atıfta bulunmadığını belirtmiştir. Bu itibarla, Hükümetin bu yöndeki iddiaları dayanaksızdır. Ayrıca Hükümet, uygulanan yaptırımlar ile güdülen meşru amaçlar arasında herhangi bir ilişki bulunduğunu ortaya koyamamıştır.

85. Başvuran parti buna ek olarak, bir siyasi partinin malvarlığına el konulması işleminin, işlem sonucunda oluşan mali sıkıntı nedeniyle partiyi harcamalarını kısımaya ve faaliyetlerini sonlandırmaya zorlaması halinde, bu tür bir tedbirin, meşru amaçlar varsa bile, bu amaçlarla orantılı olduğunun değerlendirilemeyeceğini ileri sürmüştür. Başvuran parti Hükümetin el

konulan miktarların partinin gelirine nazaran oldukça düşük olduğunu ileri sürmesine karşın, bu tür bir değerlendirmenin Mahkeme tarafından belirlenen “orantılılık kriteri” ile ilgisi bulunmadığının altını çizmiştir. Partiye uygulanan dava konusu yaptırımların olumsuz etkisi halihazırda Mahkemenin dikkatine sunulmuştur (bk. yukarıda 66. paragraf). Belirtilen sonuçlar, Anayasa Mahkemesinin giderler ve destekleyici belge sunulmasına ilişkin formaliteler hakkındaki öznel ve kısıtlayıcı yorumu nedeniyle ortaya çıkmış olup, aslında parti tarafından gerçekleştirilen herhangi bir suistimal, yolsuzluk veya başka bir mali suçla ilgili değildir. Belgelemeye ilişkin olanlar da dâhil olmak üzere söz konusu aykırılıkların niteliği dikkate alındığında, ihtar kararı verilmesi veya düzeltme için önceden bildirim yapılması daha orantılı olurdu; ancak, ilgili Kanun bu tür bir imkan sunmamıştır. Belirtilen koşullar altında, uygulanan yaptırımların demokratik bir toplumda gerekli olduğu kabul edilemez.

2. Mahkemenin değerlendirmesi

86. Mahkeme, “yasayla öngörülme” ifadesinin, öncelikle dava konusu tedbirin yerel hukukta bir dayanağının bulunmasını gerektirdiğini yinelemiştir. Söz konusu ifade ayrıca ilgili kanunun niteliğine de atıfta bulunmakta olup, kanunun, ilgili kişiler tarafından erişilebilir olmasını ve kişilerin belirli bir eylemin doğurabileceği sonuçları, şartların izin verdiği ölçüde ve gerekirse uygun tavsiyeler ile birlikte öngörebilmelerini sağlayacak şekilde yeterli kesinlikte formüle edilmiş olmasını gerektirmektedir (bk. *Refah Partisi ve Diğerleri*, yukarıda anılan, § 57).

87. Mahkeme, başvuran partinin mali hesaplarının denetimi ve bu kapsamda uygulanan yaptırımların Anayasa’nın 69 § 3 maddesine ve Siyasi Partiler Kanunu’nun 70-76 arasındaki maddelerine dayandırıldığı konusunda tarafların mutabık olduğunu kaydetmiştir. Bu nedenle, somut davadaki müdahalenin resmi olarak yerel hukukta bir dayanağı bulunmaktadır. Mahkeme ayrıca, söz konusu hükümlere erişim konusunda

herhangi bir ihtilaf bulunmadığını belirtmiştir. Ancak başvuran parti, söz konusu hükümlerin Sözleşme'nin 11 § 2 maddesi kapsamındaki “hukuka uygunluk” koşulunu karşılamadığını, zira ilk olarak ilgili hükümlerin siyasi bir partiye, partinin “amaçları” kapsamı dışında kalması nedeniyle Anayasa Mahkemesi tarafından hukuka aykırı olarak değerlendirilen harcama türlerini öngörmesine olanak sağlamadığını ve ikinci olarak, söz konusu hükümlerin hukuka aykırılık bulunması halinde uygulanacak tedbirlere ilişkin açıklıktan yoksun olduğunu iddia etmiştir.

88. Mahkeme incelemesine başlamadan önce, siyasi partilerin mali denetiminin sağladığı faydanın yadsınamaz olmasına karşın, bu tür bir denetimin hiçbir zaman, özellikle partinin kamu tarafından finanse edildiği bahanesiyle siyasi partiler üzerinde baskı kurulması amacıyla siyasi bir araç olarak kullanılmaması gerektiğini vurgulamıştır. Mali denetim mekanizmasının siyasi amaçlar çerçevesinde kötüye kullanılmasının engellenmesi amacıyla, siyasi partilerin mali durumlarının denetlenmesini düzenleyen kanunlara ilişkin olarak, hem uygulanan özel koşullar hem de koşulların ihlal edilmesinin gerektirdiği yaptırımlar açısından yüksek “öngörülebilirlik” standardı uygulanmalıdır. Siyasi partilerin demokratik toplumlardaki özerkliğinin önemi ve partilere ilişkin Devlet düzenlemesinin engellenmesi için kesin bir şekilde düzenlenen mevzuat gereksiniminin önemi de AGİT / Demokratik Kurumlar ve İnsan Hakları Ofisi ile Venedik Komisyonu tarafından hazırlanan kılavuzda vurgulanmıştır (bk. yukarıda 54-56 arasındaki paragraflar). Mahkeme, söz konusu dönemde ilgili Türk kanunlarında gerekli öngörülebilirlik standardına ulaşıp ulaşılmadığını inceleyecektir.

(a) “Hukuka aykırı harcamaların” öngörülemez niteliği

89. Mahkeme, ilgili yerel hukuktan (bk. yukarıda 43. ve 44. paragraflar) ve Anayasa Mahkemesinin söz konusu kararlarından, bir siyasi partinin harcamalarıyla ilgili hukuka aykırılık tespitinin (i) harcamanın, partinin

amaçlarına uygun yapılmaması ve partinin yetkili bir organı tarafından verilen karar üzerine “parti tüzel kişiliği adına” yapılmaması halinde; veya (ii) harcamanın hukuka uygun olup olmadığına bakılmaksızın, gerekli belgelerle kanıtlanmaması halinde ortaya çıktığını gözlemlemiştir. Mahkeme öncelikle, başvuran partinin bu başlık altındaki şikâyetlerinin belirtilen ilk durum ile ilgili olduğunu kaydetmiştir. Bu kapsamda, şikâyetler, belgeleme koşullarına ilişkin herhangi bir öngörülemezlik iddiasını içermemiştir (bk. yukarıda 78-81 arasındaki paragraflar). Mahkeme bu nedenle incelemesini buna uygun olarak sınırlandıracaktır.

90. Mahkeme, 2011 yılında getirilen değişiklikler öncesinde, Siyasi Partiler Kanunu’nun, “bir siyasi partinin amaçlarının” Anayasa Mahkemesi tarafından gerçekleştirilecek denetim kapsamında nasıl yorumlanacağına ve hangi faaliyetlerin bu amaçlar kapsamı dışında kalacağına ilişkin herhangi bir yönlendirmede bulunmadığı konusunda taraflar arasında bir ihtilaf bulunmadığını belirtmiştir. Nitekim Hükümet, Siyasi Partiler Kanunu’nun 61. maddesinde hukuka aykırı gelir kaynaklarına ilişkin bir liste sunulmasına karşın, hukuka aykırı harcamalara ilişkin bu tür bir liste bulunmadığını doğrulamıştır. Mahkeme benzer şekilde, söz konusu değişiklikler öncesinde, Siyasi Partiler Kanununda veya diğer kanunlarda, Anayasa Mahkemesi tarafından gerçekleştirilecek denetimin niteliğini ve kapsamını belirten herhangi bir hüküm bulunmadığını kaydetmiştir. Dolayısıyla Mahkeme, *ilk izlenime göre (prima facie)*, ilgili yerel hukukun teknik olarak bu hususlarda kesinlikten yoksun olduğunu tespit etmiştir.

91. Mahkeme bununla birlikte, ne tür harcamaların bir siyasi partinin amaçları doğrultusunda yapılan harcamalar olarak değerlendirileceğini açıklığa kavuşturan, yazılı hukukta bulunmayan yönlendirmenin Anayasa Mahkemesi tarafından yıllardır kararlarında sağlandığı yönündeki Hükümet beyanına dikkat çekmiştir. Dolayısıyla Hükümet, başvuran partinin 2008 ve 2009 hesaplarında Anayasa Mahkemesi tarafından hukuka aykırı bulunan

harcamaların birçoğunun, Anayasa Mahkemesinin geçmiş kararlarında emsallerinin bulunduğunu belirtmiştir.

92. Mahkeme, kanunların tasarlanmasında mutlak kesinlik veya katılığa erişmenin mümkün olmadığını ve bunun istenen bir durum olmadığını ve kanunların birçoğunun kaçınılmaz olarak az çok belirsiz terimlerle ifade edildiğini kabul etmiştir. Mahkemelerin yetkili olduğu hüküm verme görevi, tam olarak böyle yoruma açık şüpheleri yok etmektedir. Bu nedenle, yasal bir hükmün sadece birden fazla şekilde yorumlanabilmesi, söz konusu hükmün Sözleşme çerçevesinde “öngörülebilirlik” koşulunu karşılamadığı anlamına gelmemektedir (bk. diğerlerine ilaveten, *Refah Partisi ve Diğerleri*, yukarıda anılan, § 57, ve *Zhechev / Bulgaristan*, no. 57045/00, § 40, 21 Haziran 2007).

93. Mahkeme ayrıca, yerleşik içtihadı uyarınca, “hukuk” kavramının, “şekil” yönünden değil “esas” yönünden anlaşılması gerektiğini kaydetmiştir. Dolayısıyla, söz konusu kavram, kanunu yorumlayan mahkeme kararları da dahil olmak üzere, yazılı hukuku düzenlemeye uzanan her şeyi kapsamaktadır (bk. *gerekli değişikliklerle, Kruslin / Fransa*, 24 Nisan 1990, § 29, Seri A no. 176-A). Mahkeme bu nedenle, Hükümet tarafından iddia edildiği üzere, Anayasa Mahkemesinin söz konusu dönemde, Anayasa ve Siyasi Partiler Kanununda siyasi parti harcamalarına ilişkin belirsiz koşulların uygulamada nasıl yorumlanacağını ve icra edileceğini başvuran partinin öngörmesine ve tutumunu buna göre düzenlemesine izin verecek şekilde tutarlı, açık ve kesin içtihat oluşturup oluşturmadığını incelemelidir (bk. *gerekli değişikliklerle, Association Ekin / Fransa*, no. 39288/98, § 46, AİHM 2001-VIII).

94. Mahkeme bu bağlamda öncelikle, Hükümet tarafından emsal olduğu yönünde atıfta bulunulan Anayasa Mahkemesi kararlarının aslında başvuran parti tarafından 2008 ve 2009 yıllarında hukuka aykırı olarak yapıldığı tespit edilen bazı harcamalarla ilgili olduğunu gözlemlemiştir. Bununla birlikte Mahkeme ayrıca, söz konusu kararların 2010 yılının Aralık ayında, yani

siyasi partinin ilgili kesin hesaplarını denetim için Anayasa Mahkemesine sunduğu tarihten sonra verildiğini kaydetmiştir. Bu itibarla, Mahkeme söz konusu kararların emsal değerini somut dava çerçevesinde kabul edemez.

95. Mahkeme bu koşullar altında; Hükümetin, Anayasa Mahkemesi tarafından yapılan incelemenin şekli ve kapsamının ve ilgili hukuka uygunluk koşullarına ilişkin yorumunun, söz konusu gider kalemleriyle ilgili hukuka aykırılık bulunacağı yönünde bir beklentiye sebep olacak herhangi bir yerleşik içtihat sunmadığı kanısındadır. Bu nedenle, başvuran partinin öngörülemezlik iddialarının aksi ispat edilememiştir.

96. Mahkeme, Anayasa Mahkemesinin söz konusu kararlarının, hukuka uygunluk koşullarının değerlendirilmesinde uygulanacak kriterlere ilişkin bazı tutarsızlıklar içerdiğini ve bu durumun kararların tahmin edilemez niteliğini arttırdığını kaydetmiştir. Örneğin Mahkeme, söz konusu hukuka aykırı harcamaların birçoğuyla ilgili olarak, bu harcamaların partinin amaçlarıyla tamamen uyumsuz ve siyasi faaliyetlerinin kapsamının tamamen dışında olarak değerlendirilip değerlendirilmediği veya bazı harcamaların, Siyasi Partiler Kanunu'nun 70. maddesinin gerektirdiği üzere "partinin yetkili bir organının kararıyla" desteklenmesi halinde hukuka uygun olarak görülüp görülmeyeceği hususlarının açık olmadığını kaydetmiştir. Mahkeme, örnek olarak, Anayasa Mahkemesinin bazı harcamalar için açık yetkilendirme isterken, bazıları için harcamaların niteliğine ilişkin açıklamanın destekleyici bir karar olmaksızın yeterli bulunduğunu kaydetmiştir. Örneğin, Tekel işçilerine grev yaptıkları dönemde sunulan yiyeceklerin, sadece harcamaya ilişkin sağlanan açıklamaya dayanılarak hukuka uygun bulunmasına karşın, bazı federasyonlar veya dernekler için düzenlenen yemekler hukuka aykırı olarak değerlendirilmiştir (bk. yukarıda 19. paragraf). Benzer şekilde, başvuran partinin, gençlik kolları başkanı tarafından 2008 yılında düzenlenen yemeklerin seçim çalışmasıyla ilgili olduğu yönündeki açıklaması, söz konusu yemeklerden iki tanesi için kabul edilmiş, geri kalan yemekler için

herhangi bir gerekçe gösterilmeksizin reddedilmiştir (bk. yukarıda 18. paragraf).

97. Mahkemeye göre, Anayasa Mahkemesi tarafından uygulanan hukuka uygunluk koşullarının öngörülemezliğinin neden olduğu yasal belirsizlik, kanunda belirlenen herhangi bir süre sınırı olmadığı dikkate alındığında, denetim usulünde karşılaşılan gecikmeler nedeniyle daha da artmıştır. Mahkeme bu bağlamda, yazılı usule dayanarak tüm denetimi gerçekleştiren Anayasa Mahkemesinin, 2008 hesaplarına ilişkin denetimini tamamlamasının üç yıl, 2009 hesaplarına ilişkin denetimini tamamlamasının ise iki yıl sürdüğünü kaydetmiştir. Başvuran parti için önemli mali menfaatlerin söz konusu olduğu dikkate alındığında, Anayasa Mahkemesinin, sonraki yıllarda benzer giderler için yaptırımlarla karşı karşıya kalmasını engellemek amacıyla başvuran partiye tutumunu düzenleme imkânı sağlamak üzere, denetimini vaktinde tamamlamak için hususi özen göstererek hareket etmesi gerekirdi (bk. aşağıda başvuran partinin argümanı 112. paragraf).

(b) Uygulanabilir yaptırımların öngörülemezliği

98. Başvuran parti, Anayasa Mahkemesinin bazı harcamalarla ilgili olarak ihtar kararı verdiğini belirtmiştir. Ancak, ilgili Kanun'da, ne zaman el koyma kararının aksine ihtar kararı verileceğine ilişkin herhangi bir yönlendirme bulunmadığı dikkate alındığında, söz konusu harcamalar hakkında neden daha ciddi olan malvarlığına el koyma yaptırımı yerine ihtar kararı verildiği açık değildir. Başvuran partiye göre, bu husus tamamen Anayasa Mahkemesinin takdirine bırakılmıştır ve bu durum öngörülemezlik sorununu oluşturmuştur.

99. Hükümet ise, başvuran partinin bu kapsamdaki iddialarına itiraz etmemiş ve cevabını, Siyasi Partiler Kanunu'nun 104. maddesi kapsamında ihtar mekanizması bulunduğunu doğrulamakla sınırlandırmıştır.

100. Mahkeme, hukuka aykırı giderler için uygulanacak yaptırımlar konusunun Siyasi Partiler Kanunu'nda ele alındığını belirtmiştir. Buna göre, Kanun'un "Mali Hükümlerin Müeyyideleri" başlıklı 76. maddesinde, belgelendirilmeyen parti giderleri miktarınca parti malvarlığının Hazineye irat kaydedileceği hüküm altına alınmıştır. Kanun'un 104. maddesinde ise, Anayasa Mahkemesinin söz konusu Kanun'un emredici hükümlerine aykırılık görmesi halinde, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısının talebi üzerine siyasi parti hakkında ihtar kararı verebileceği öngörülmüştür.

101. Mahkeme öncelikle, özellikle ilgili Kanun'un mali hükümlerinin ihlaline ilişkin yaptırımlarına ayrılan 76. maddesinde, sadece belgeye dayalı delili bulunmayan harcamalarla ilgili bir yaptırımın öngörüldüğünü, bir siyasi partinin amaçlarına aykırı olmak gibi diğer gerekçelerle hukuka aykırı olarak tanımlanan harcamalara ilişkin herhangi bir ifade bulunmadığını kaydetmiştir. Ancak Mahkeme, bunun teknik bir hata olduğunu, zira Anayasa Mahkemesinin denetim görevine ilişkin 75. maddenin lafzı ile birlikte belirtilen Mahkemenin incelenmekte olan kararlarında ortaya konan içtihadının, 76. maddede yer alan "Hazineye irat edilme" yaptırımının hukuka aykırı bütün harcama türlerine uygulanabilir bir yaptırım olduğunu açıkça gösterdiğini değerlendirmiştir.

102. Bununla birlikte, Siyasi Partiler Kanunu'nun 104. maddesinde öngörülen ihtar mekanizması daha sorunlu görünmektedir. Mahkeme, yukarıda belirtilen 76. maddede, "ihtar" yaptırımına mali hükümlerin ihlalleriyle ilgili mevcut bir yaptırım olarak atıfta bulunulmamasına rağmen, 104. maddenin, Kanun'un *bütün* emredici hükümlerinin ihlallerini kapsayacak kadar geniş bir şekilde oluşturulduğunu belirtmiştir. Bu nedenle, bir siyasi partinin Kanun'un 70-76 arasındaki maddelerine aykırılık teşkil eden giderleri teoride bir ihtar kararının konusu olabilir. Bu durum, Hükümet tarafından beyanlarında teyit edilmiştir. Bu durum aynı zamanda Anayasa Mahkemesinin söz konusu kararlarında da dayanak bulmuştur.

Ancak Mahkeme somut davada, Anayasa Mahkemesi tarafından verilen ihtar kararlarıyla ilgili iki temel sorun tespit etmiştir.

103. İlk olarak Mahkeme, söz konusu ihtar kararlarının, 104. maddenin gerektirdiği üzere Cumhuriyet Başsavcısının bir başvurusunun sonucu olmadığını belirtmiştir. Bu durum ve Anayasa Mahkemesinin kararında 104. maddeye hususi atıf yapılmaması, söz konusu kararların fiili yasal dayanağı açısından bir belirsizlik oluşturmaktadır.

104. İkinci olarak, Siyasi Partiler Kanunu'nda veya Hükümet beyanlarında, el koyma kararının aksine, Kanun'un koşullarına aykırı giderlerle ilgili ne zaman ihtar kararı verilebileceği net değildir. Ayrıca, somut davada Anayasa Mahkemesi tarafından verilen kararların metninden veya el koyma kararı verilmesine neden olan diğer hukuka aykırı harcamalardan belirgin bir şekilde farklı görünmeyen ve ihtar kararlarına konu olan harcamaların niteliğinden açıklama çıkarmak mümkün değildir. Örneğin Mahkeme, Anayasa Mahkemesinin, başvuran partinin çalışanların maaşlarıyla ilgili olarak hesap ekstreleriyle birlikte ödeme emirlerini sunmaması nedeniyle ihtar kararı vermesine karşın (bk. yukarıda 31. paragraf), diğer bazı harcamalarla ilgili olarak tek başına ödeme emirlerinin sunulmasının el koyma kararları verilmesine yol açtığını kaydetmiştir (bk. yukarıda 15. paragraf). Mahkeme ayrıca, Anayasa Mahkemesinin, kararına ilişkin herhangi bir gerekçe göstermeksizin, 2009 hesaplarındaki hukuka aykırı gider kalemlerinden biriyle ilgili olarak hem el koyma kararı hem de ihtar kararı verdiğini kaydetmiştir (bk. yukarıda 34. paragraf).

105. Mahkeme, bir kanunun Sözleşme'nin 11 § 2 maddesi kapsamında yer alan "yasayla öngörülme" ölçütünü karşılayabilmesi için, kişilerin belirli bir eylemin doğurabileceği sonuçları, şartların izin verdiği ölçüde öngörebilmelerini ve davranışlarını düzenlemelerini sağlayacak şekilde yeterli kesinlikte formüle edilmiş olması gerektiğini yinelemiştir (bk. örnek olarak, *Sanoma Uitgevers B.V. / Hollanda* [BD], no. 38224/03, § 81, 14 Eylül 2010, ve *Refah Partisi ve Diğerleri*, yukarıda anılan, § 57). Ancak

Mahkeme, başvuran partinin somut davada hukuka aykırı giderlerin ihtar veya el koyma kararına tabi tutulup tutulmayacağını ve ne zaman tabi tutulacağını öngörebilecek durumda olmadığını değerlendirmiştir. El koyma kararının bir parti için yol açabileceği ciddi sonuçlar dikkate alındığında, daha az müdahale teşkil eden ihtar yaptırımının aksine, söz konusu yaptırımın uygulanabileceği koşullar yerel hukukta daha kesin bir şekilde düzenlenmelidir.

(c) Sonuç

106. Mahkeme, modern toplumlarda siyasi partiler tarafından gerçekleştirilen faaliyetlerin; tamamen siyasi faaliyetlerden, aslında bir siyasi partinin varlığı açısından gerekli olmayan yardımcı faaliyetlere kadar uzanan geniş bir yelpazeyi kapsayacağı kanısındadır. Mahkeme ayrıca, bu faaliyetlerin hangilerinin siyasi bir partinin amaçlarına uygun ve gerçekten parti çalışmasıyla ilgili olarak değerlendirileceğini belirleyecek geniş kapsamlı kriterlerin sağlanmasındaki zorluğun farkındadır. Bununla birlikte, siyasi partilerin demokratik toplumlarda oynadıkları önemli rol dikkate alındığında, giderlerinin denetlenmesi gibi örgüt kurma özgürlüklerine müdahale etkisi taşıyabilecek yasal düzenlemeler, ilgili hükümlerin nasıl yorumlanacağına ve uygulanacağına ilişkin makul işaretler sunan terimlerle ifade edilmelidir. Somut davada, ilgili yasal hükümlerin kesinlikten yoksun olması ile birlikte Anayasa Mahkemesinin, söz konusu dönemde bu tür hükümlerin pratikte nasıl yorumlanacağına ilişkin tutarlı bir içtihat ortaya koymaması, başvuran partiyi, giderlerini buna uygun olarak düzenleme imkânından yoksun bırakmıştır. Mahkeme, 2011 yılında Siyasi Partiler Kanunu'nun 74. maddesinde yapılan değişikliklerle, hem bir siyasi partinin harcama yapabileceği faaliyetler açısından hem de Anayasa Mahkemesinin bu faaliyetlere ilişkin giderlerin kanuna uygunluğunu denetleme yetkilerinin kapsamı açısından söz konusu olan belirsizliğin iyileştirilmesinin amaçlandığını kaydetmiştir. Mahkeme, söz konusu değişikliklerin

Sözleşme'nin 11 § 2 maddesi açısından uygunluğuna ilişkin yorumda bulunacak bir konumda olmasa da, belirtilen değişikliklerle, -yasama organı tarafından yetersiz olarak değerlendirilen- siyasi partilerin giderlerine ilişkin hakları ve yükümlülüklerine açıklık getirilmesinin amaçlandığı kanısındadır.

107. Mahkeme, yukarıda belirtilen hususlar ve hukuka aykırı giderlere yönelik uygulanabilir yaptırımların belirsizliği hakkındaki değerlendirmeleri dikkate alındığında, Sözleşme'nin 11 § 2 maddesi kapsamındaki öngörülebilirlik koşulunun somut davada karşılanmadığı ve söz konusu müdahalenin yasayla öngörülmediği sonucuna varmıştır.

108. Mahkeme bu koşullar altında, -müdahalenin Sözleşme'nin 11. maddesinin 2. fıkrasında belirtilen meşru amaçlardan birini taşıyıp taşımadığı ve bu tür bir amaç doğrultusunda demokratik bir toplumda gerekli olup olmadığı gibi- 11. maddenin 2. fıkrasında yer alan diğer koşulların yerine getirilip getirilmediğinin tespit edilmesine gerek olmadığını kaydetmiştir (bk. *Sanoma Uitgevers B.V. / Hollanda* [BD], no. 38224/03, § 101, 14 Eylül 2010, ve, *gerekli değişikliklerle, Hashman ve Harrup / Birleşik Krallık* [BD], no. 25594/94, § 42, AİHM 1999-VIII). Mahkeme özellikle, başvuran partinin, belgeleme işlemindeki eksikliklere ilişkin olanlar da dahil olmak üzere hesaplarındaki aykırılıkların niteliği dikkate alındığında, “ihtar” yaptırımını yerine “el koyma” yaptırımını uygulanmasının orantısız olduğu hususundaki şikayetiyle ilgili olarak, konunun kararda yeterli şekilde ele alındığını belirtmiştir.

109. Mahkeme, Sözleşme'nin 11. maddesinin ihlal edildiğine karar vermiştir.

III. SÖZLEŞME'NİN 6 § 1 MADDESİNİN İHLAL EDİLDİĞİ İDDİASI HAKKINDA

110. Başvuran parti, Sözleşme'nin 6 § 1 maddesi uyarınca, hesaplarına ilişkin denetimle ilgili olarak Anayasa Mahkemesi önünde kamuya açık

yargılama yapılmadığı gerekçesiyle adil yargılanmadan yoksun bırakıldığını ve söz konusu mahkeme önünde yürütülen yargılamalarda çekişmeli yargılama ve silahların eşitliği ilkelerine riayet edilmediğini iddia etmiştir. Başvuran parti ayrıca, yargılamaların makul süre içinde tamamlanmadığını ve Anayasa Mahkemesinin kararına itiraz etme imkânı bulunmadığını ileri sürmüştür.

111. Hükümet, 6. maddenin somut davaya uygulanamayacağını öne sürmüştür. Hükümet, Anayasa Mahkemesi önünde yürütülen yargılamaların klasik anlamda bir dava olmadığını, sadece başvuran partinin hesaplarının mali denetimiyle ilgili olduğunu belirtmiştir. Hükümet ayrıca, yargılamaların “kamusal” niteliği olduğunu ve bu itibarla başvuran partinin medeni hak ve yükümlülüklerinin belirlenmesiyle ilgili olmadığını belirtmiştir. Hükümet alternatif olarak, Anayasa Mahkemesi önündeki usulün adil olduğunu, zira başvuran partinin Anayasa Mahkemesi tarafından gönderilen “soru listelerine” verdikleri cevaplar aracılığıyla sürece gerektiği şekilde katılma imkânına sahip olduğunu iddia etmiştir. Buna ek olarak, mali denetim usulünün karmaşık niteliği dikkate alındığında, söz konusu yargılamalar makul bir süre içinde tamamlanmıştır. Hükümet bu bağlamda, yıllık denetimin sadece, 2013 yılında yetmiş sekiz olan tüm siyasi partilerin genel merkezlerinin kesin hesaplarına ilişkin yapılmadığını, aynı zamanda seksen bir ilde ve sekiz yüzden fazla ilçede bulunan yerel teşkilatlarına ilişkin de yapıldığını vurgulamıştır. Farklı siyasi partilerin muhasebe sistemlerindeki farklılıklar ve partilerin hesapları ibraz etme işlemlerinde yaşanan gecikmeler de denetim sürecini uzatmaktadır.

112. Başvuran parti, 6. maddenin söz konusu yargılamalara uygulanabileceğini, zira partinin malvarlığına el koyma yaptırımını da içeren söz konusu yargılamaların sonucunun, partinin mülkiyet haklarına doğrudan etkisi bulunduğunu iddia etmiştir. Başvuran parti, Hükümetin geri kalan argümanlarına cevaben, başlangıçtaki iddialarını öne sürmüştür. Başvuran parti buna göre, Anayasa Mahkemesi önündeki yazılı usulün,

partiyi ilgili kanunların partinin hesaplarına uygulanmasına ilişkin argüman sunma olanağından yoksun bıraktığını belirtmiştir. Başvuran parti ayrıca tüm yargılamaların herhangi bir duruşma gerçekleştirilmeden dosyalar üzerinden yürütüldüğü dikkate alındığında, benzer konularda gelecekte yaptırım uygulanmasını önlemek üzere zamanında adım atmasını engelleyen yargılamaların uzunluğunun, karmaşık olmaları ile açıklanamayacağını ileri sürmüştür. Başvuran parti buna ek olarak kendisine atfedilebilir bir hata ve gecikme bulunmadığını iddia etmiştir.

113. Mahkeme öncelikle, başvuran partinin yargılamaların uzunluğuna ve yargılamaların makul olmayan uzunluğunun partinin gelecekteki hesapları üzerindeki olumsuz etkisine ilişkin şikâyetinin özünün, 11. madde kapsamındaki incelemesinin bir parçası olarak yeterli şekilde ele alındığı kanısındadır (bk. yukarıda 97. paragraf). Mahkeme bu nedenle, belirtilen şikâyetin Sözleşme'nin 6. maddesi kapsamında ayrıca incelenmesine gerek olmadığını değerlendirmiştir.

114. Mahkeme, 6. maddenin Anayasa Mahkemesi önünde yürütülen yargılamalar açısından uygulanabilir olup olmadığı konusunda tarafların ihtilafa düştüklerini belirtmiştir. Mahkeme, 6. madde kapsamındaki geri kalan şikâyetlerin zaten aşağıdaki gerekçelerle kabul edilemez olması nedeniyle söz konusu ihtilaf hakkında hüküm verilmesine yer olmadığına karar vermiştir (bk. *Meimanis / Letonya*, no. 70597/11, § 44, 21 Temmuz 2015).

115. Mahkeme, kamuya açık duruşma yapılmadığına ilişkin şikâyetle ilgili olarak, mevcut davada olduğu gibi ilk ve tek derece mahkemesi önünde yürütülen yargılamalarda Sözleşme'nin 6 § 1 maddesi kapsamındaki "kamuya açık duruşma" hakkının kural olarak "sözlü duruşmayı" gerektirmesine karşın, istisnai durumların bu tür bir duruşma gerçekleştirilmemesini gerekçelendirebileceğini değerlendirmiştir. Yetkili ulusal mahkeme önündeki meselelerin niteliği burada belirleyici bir rol oynamaktadır (*Hesse-Anger ve Anger / Almanya* (k.k.), no. 45835/99,

AIHM 2001-VI (alıntılar))). Somut davada Anayasa Mahkemesi önündeki yargılamalar, Hükümet tarafından belirtildiği üzere, yazılı usul ile yeterli şekilde ele alınabilecek oldukça teknik bir konu olan başvuran partinin kesin hesaplarının denetlenmesi ile ilgilidir. Başvuran parti, argümanlarını sözlü olarak sunmak üzere Anayasa Mahkemesi huzuruna çıkamamış olsa da, Anayasa Mahkemesinin sorunlu gördüğü ve daha sonra söz konusu mahkemenin hukuka aykırılık tespitinin dayanağını oluşturan harcamalar hakkında yazılı olarak yorumda bulunma ve ayrıca talep edildiği üzere tekrar bilgi sunma imkânına sahip olmuştur (bk. aşağıda eklerde yer alan tablo). Mahkeme bu bağlamda, içtihadı uyarınca, örneğin dava dosyası veya tarafların yazılı beyanları üzerinden gereğince karara bağlanamayacak maddi veya hukuki sorunların söz konusu olmadığı durumlarda, bir duruşmanın gerekli olmayabileceğini yinelemiştir (bk. diğer kararlar arasında, *Keskinen ve Veljekset Keskinen Oy / Finlandiya*, no. 34721/09, § 33, 5 Haziran 2012, ve *Meimanis*, yukarıda anılan, § 49). Söz konusu yargılamaların özel niteliği dikkate alındığında, özellikle Sözleşme'nin 6. maddesinin hukuk mahkemesi önünde bizzat bulunma hakkını değil daha genel nitelikli olan mahkeme önünde etkili bir şekilde dava açma hakkını güvence altına aldığı hususu karşısında, başvuran parti, sözlü duruşmanın nasıl söz konusu giderlerin kanuna uygunluğunu daha iyi savunma imkânı sunacağını açıklığa kavuşturmamıştır (bk., diğerlerine ilaveten, *Margaretić / Hırvatistan*, no. 16115/13, § 127, 5 Haziran 2014). Mahkeme ayrıca, mülga Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun'un 30. maddesi uyarınca, Anayasa Mahkemesinin gerekli gördüğü takdirde, siyasi partilerin temsilcilerini mali durumlarına ilişkin açıklamalarını dinlemek üzere davet edebildiğinden, mali denetime tabi tutulan siyasi partilerin sözlü duruşma hakkından tamamen yoksun bırakılmadıklarını vurgulamak istemektedir. Ancak Anayasa Mahkemesinin somut davada belirtilen yönetime başvurmadığı anlaşılmaktadır.

116. Mahkeme, söz konusu yargılamaların çekişmeli yargılama ve silahların eşitliği ilkelerine uygun olmadığına ilişkin iddia konusunda, çekişmeli yargılama hakkının, tarafların mahkemenin kararını etkilemek üzere yapılan beyanlara veya sunulan delillere ilişkin bilgi sahibi olma ve yorumda bulunma imkânını ifade ettiğini yinelemiştir (bk. örnek olarak, *Kress / Fransa* [BD], no. 39594/98, § 74, AİHM 2001-VI, ve *Ruiz-Mateos / İspanya*, 23 Haziran 1993, § 63, Seri A no. 262). Söz konusu hak aynı zamanda tarafların davalarıyla ilgili olduğunu değerlendirdikleri herhangi bir beyanı sunma haklarını da kapsamaktadır (bk. örnek olarak, *Andrejeva / Letonya* [BD], no. 55707/00, § 96, AİHM 2009, ve *Clinique des Acacias ve Diğerleri / Fransa*, no. 65399/01, 65406/01, 65405/01 ve 65407/01, § 37, 13 Ekim 2005). Dolayısıyla, silahların eşitliği koşulu, bir tarafı diğer tarafın karşısında önemli ölçüde dezavantajlı bir konuma düşürmeyen koşullar altında, her bir tarafa –deliller de dahil olmak üzere- davasını sunmasına yönelik makul bir imkan sağlanmasını ifade eder (bk. *Andrejeva* [BD], yukarıda anılan, ve *Dombo Beheer B.V. / Hollanda*, 27 Ekim 1993, § 33, Seri A no. 274). Özellikle söz konusu yargılamaların tek taraflı niteliği ve Anayasa Mahkemesi tarafından sorunlu olarak tespit edilen harcamalarla ilgili olarak başvuran partinin sunduğu yazılı görüşler dikkate alındığında, başvuran parti, somut davanın olayları çerçevesinde, çekişmeli yargılama ve silahların eşitliği ilkelerinin ihlal edildiğini kanıtlayamamıştır.

117. Son olarak Mahkeme, başvuran partinin Anayasa Mahkemesinin kararlarına itiraz etme imkanının bulunmadığı yönündeki argümanı ile ilgili olarak, Sözleşme'nin 6. maddesinin temyiz etme hakkını doğurmadığını yinelemiştir (bk., örnek olarak, *Delcourt / Belçika*, 17 Ocak 1970, § 25-26, Seri A no. 11, ve *Jung / Almanya* (k.k.), no. 5643/07, 29 Eylül 2009).

118. Mahkeme, yukarıda belirtilen hususları dikkate alarak, 6. maddenin anayasal yargılamalara uygulanabileceği varsayılsa bile, yargılamaların uzunluğuna ilişkin şikâyetler hariç olmak üzere, Sözleşme'nin 6 § 1 maddesi kapsamındaki şikâyetlerin açıkça dayanaktan yoksun olduğu ve bu

nedenle Sözleşme'nin 35 §§ 3 ve 4 hükümleri uyarınca reddedilmesi gerektiği kanısındadır.

IV. SÖZLEŞME'YE EK 1 NO.LU PROTOKOLÜ'NÜN 1. MADDESİNİN İHLAL EDİLDİĞİ İDDİASI HAKKINDA

119. Başvuran parti, Sözleşme'ye Ek 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesi uyarınca, Anayasa Mahkemesinin 2008 ve 2009 hesaplarına ilişkin verdiği el koyma kararının mülkiyet haklarını ihlal ettiğini iddia etmiş ve Sözleşme'nin 11. maddesi kapsamındaki argümanlara atıfta bulunmuştur.

120. Hükümet başvuran partinin iddiasına itiraz etmiştir.

121. Mahkeme, başvuran partinin Sözleşme'ye Ek 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesi kapsamındaki şikâyetinin, Sözleşme'nin 35 §§ 3 maddesi anlamında açıkça dayanaktan olduğu kanısında değildir. Mahkeme ayrıca söz konusu şikâyetin diğer gerekçelerle kabul edilemez olmadığını ve bu nedenle kabul edilebilir olarak beyan edilmesi gerektiğini belirtmiştir. Ancak Mahkeme, söz konusu şikâyetin 11. madde kapsamında incelenen olaylar ile aynı olaylara ilişkin olduğunu belirtmiştir. Dolayısıyla Mahkeme, söz konusu şikâyetin ayrıca incelenmesinin gerekli olmadığı kanısındadır (bk. *gerekli değişikliklerle, Refah Partisi ve Diğerleri*, yukarıda anılan, § 137).

V. SÖZLEŞME'NİN 41. MADDESİNİN UYGULANMASI

122. Sözleşme'nin 41. maddesi şu şekildedir:

“Eğer Mahkeme bu Sözleşme ve Protokollerinin ihlal edildiğine karar verirse ve ilgili Yüksek Sözleşmecî Taraf”ın iç hukuku bu ihlalin sonuçlarını ancak kısmen ortadan kaldırıyorsa, Mahkeme, gerektiği takdirde, zarar gören taraf lehine adil bir tazmin verilmesine hükmeder.”

A. Tazminat

123. Başvuran parti, maddi tazminat olarak, Anayasa Mahkemesinin dava konusu kararları sonrasında Hazine tarafından el konulan tutarların iade edilmesini talep etmiştir. Başvuran parti bu bağlamda, 2007 hesaplarına ilişkin olarak 3.548.657 Türk lirası (el koyma işlemi tarihi itibarıyla yaklaşık olarak 1.527.000 avro), 2008 hesaplarına ilişkin olarak 1.434.042,30 Türk lirası (el koyma işlemi tarihi itibarıyla yaklaşık olarak 605.966 avro) ve 2009 hesaplarına ilişkin olarak 1.257.030,83 Türk lirası (el koyma işlemi tarihi itibarıyla yaklaşık olarak 531.168 avro) talep etmiştir. Başvuran parti ayrıca 2008 ve 2009 hesaplarıyla ilgili olarak el konulan tutarların gecikme faizi olarak ödenen 45.920 Türk lirasını talep etmiştir. Başvuran parti buna ek olarak, söz konusu tutarlara el koyma işleminin uygulandığı tarihten Mahkemenin kararını verdiği tarihe kadar yasal gecikme faizinin uygulanmasını talep etmiştir. Başvuran parti manevi tazminat talebinde bulunmamıştır.

124. Hükümet, ihlal iddiaları ile iddia edilen maddi zarar arasında herhangi bir illiyet bağı bulunmadığını ileri sürmüştür.

125. Mahkeme, başvuran partinin 2007 hesaplarının denetimine ilişkin kabul edilemezlik tespitini dikkate alarak, belirtilen yıl için talep edilen maddi tazminatı reddetmiştir. Ancak Mahkeme, 2008 ve 2009 hesaplarının denetimiyle ilgili olarak 11. maddenin ihlal edildiğine ilişkin yukarıda 109. paragrafta yer alan tespitini dikkate alarak, 45.920 Türk lirası faiz de dahil olmak üzere, belirtilen yıllarda el konulan miktarların tamamının başvuran partiye tazminat olarak ödenmesinin makul olduğu kanısındadır. Mahkeme bununla birlikte, 2008 için söz konusu miktarın başvuran parti tarafından

talep edilen 1.434.042,30 Türk lirası değil, 1.432.257,30 Türk lirası olduğunu, hukuka aykırı gelir olduğu için el konulan 1.785 Türk lirası tutarındaki farkın somut başvurunun kapsamı dışında kaldığını kaydetmiştir. Dolayısıyla ilgili dönem bakımından el konulan tutar toplamda 2.735.208,13 Türk lirasıdır.

126. Mahkeme, başvuran partinin söz konusu tutara yasal gecikme faizi eklenmesi yönündeki talebini reddetmiştir. Ancak Mahkeme, enflasyonu⁰ hesaba katarak tutarın 3.457.525 Türk lirasına (yaklaşık olarak 1.085.800 avro) yükseltilmesinin makul olduğunu değerlendirmiştir.

B. Masraf ve giderler

127. Başvuran parti, Mahkeme önünde yapılan masraf ve giderler için 31.250 Türk lirası (yaklaşık olarak 10.495 avro) talep etmiştir.

128. Hükümet, başvuran partinin talebinin herhangi bir ödeme belgesine dayanmaması sebebiyle dayanaksız olduğunu belirterek itiraz etmiştir.

129. Mahkeme içtihadı uyarınca, bir başvuranın masraf ve giderlerini geri alabilmesi için, söz konusu masraf ve giderlerin fiilen ve gerekli olduğu için yapılmış olduğunun belgelenmesi ve makul miktarda olması gerekmektedir. Mahkeme somut davada, elinde bulunan belgeleri ve yukarıda belirtilen kriterleri dikkate alarak, tüm başlıklar altındaki masrafları kapsayacak şekilde 5.000 avro tazminat ödenmesinin uygun olduğu kanısındadır.

⁰ Bu tutar, Türkiye İstatistik Kurumu tarafından yayınlanan perakende fiyat endeksinin referans olarak alındığı, Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankasının resmi internet sitesinde yer alan hesaplama aracı kullanılarak belirlenmiştir. (http://www3.tcmb.gov.tr/enflasyoncalc/enflasyon_anayeni.php)

C. Gecikme faizi

130. Mahkeme, gecikme faizi olarak Avrupa Merkez Bankasının kısa vadeli kredilere uyguladığı marjinal faiz oranına üç puan eklenmek suretiyle elde edilecek oranın uygun olduğuna karar vermiştir.

BU GEREKÇELERLE, MAHKEME, OY BİRLİĞİYLE,

1. Başvuran partinin 2008 ve 2009 hesaplarına ilişkin Sözleşme'nin 11. maddesi ve Sözleşme'ye Ek 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesi kapsamındaki şikayetlerin kabul edilebilir olduğuna;
2. Sözleşme'nin 6 § 1 maddesi kapsamındaki yargılamaların uzunluğuna ilişkin şikayetin kabul edilebilirliğine veya esasına ilişkin inceleme yapılmasına gerek olmadığına;
3. Başvurunun geri kalan kısmının kabul edilemez olarak beyan edilmesine;
4. Sözleşme'nin 11. maddesinin ihlal edildiğine;
5. Sözleşme'ye Ek 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesi kapsamındaki şikayetin esasına ilişkin ayrıca inceleme yapılmasına gerek olmadığına;
6. (a) Davalı Devlet tarafından, başvurana, Sözleşme'nin 44. maddesinin 2. fıkrası uyarınca, kararın kesinleştiği tarihten itibaren üç ay içinde; ödeme tarihindeki döviz kuru üzerinden davalı Devletin ulusal para birimine çevrilmek üzere:
 - (i) maddi tazminat olarak, miktara yansıtılabilecek vergiler hariç olmak üzere, 1.085.800 avro (bir milyon seksen beş bin sekiz yüz avro) ödenmesine;

(ii) masraf ve giderler için, miktara yansıtılabilecek vergiler hariç olmak üzere, 5.000 avro (beş bin avro) ödenmesine;

(b) Yukarıda bahsi geçen üç aylık sürenin bittiği tarihten itibaren, ödeme gününe kadar, yukarıda bahsedilen miktara, Avrupa Merkez Bankasının söz konusu dönem için geçerli olan marjinal faiz oranına üç puan eklenmek suretiyle elde edilecek oranda basit faiz uygulanmasına;

7. Başvuranın adil tazmine ilişkin diğer taleplerinin reddedilmesine *karar vermiştir.*

İşbu karar İngilizce olarak tanzim edilmiş ve Mahkeme İç Tüzüğü'nün 77. maddesinin 2 ve 3. fıkraları uyarınca 26 Nisan 2016 tarihinde yazılı olarak tebliğ edilmiştir.

Stanley Naismith
Yazı İşleri Müdürü

Julia Laffranque
Başkan

EK

Aşağıda Anayasa Mahkemesinin başvuran partinin 2008 ve 2009 hesaplarına ilişkin denetimi sonrasında hukuka aykırı bulunduğu giderleri gösteren sırasıyla iki tablo ve söz konusu giderlere ilişkin olarak başvuran partinin sunduğu görüşler yer almaktadır. Belgelenmediği gerekçesiyle hukuka aykırı bulunan harcamalar tablolarda yer almamaktadır.

I. 2008 hesapları

Harcama	Başvuran parti tarafından sunulan görüşler	Anayasa Mahkemesinin kararı ve el konulan miktar (Türk lirası)
Uçak ve otobüs biletleri	Parti çalışmalarıyla ilgili olarak parti mensupları ve personelinin seyahatleri için alınan biletler.	Yetkili bir organın kararına dayalı değildir. (2.699,5)
Kartvizitler	Açıklama yapılmamıştır.	Siyasi faaliyetlerin kapsamı dışında kalan kişisel harcamalar. (737,5)
Pasaport yenileme ücreti	Açıklama yapılmamıştır.	Siyasi faaliyetlerin kapsamı dışında kalan kişisel harcamalar. (500,3)
Sağlık ve ilaç harcamaları	Parti personeli tarafından yapılan harcamalar.	Siyasi faaliyetlerin kapsamı dışında kalan kişisel harcamalar. (293,9)
Partinin üst düzey mensupları tarafından veya üst düzey mensupları aleyhine başlatılan yasal işlemlerle ilgili mahkeme masrafları	Açıklama yapılmamıştır.	Siyasi faaliyetlerin kapsamı dışında kalan kişisel harcamalar. (1.603,45)
Çiçek alımı	Partinin mali işler sorumlusu adına alınan ve gönderilen çiçekler.	Siyasi faaliyetlerin kapsamı dışında kalan kişisel harcamalar. (1.357)
Belirli süreli iş sözleşmesi üzerinden işe alınan personelin yemek ve seyahat harcamalarının ödemesi	Toplu iş sözleşmesine taraf olmayan belirli bir süre için işe alınan çalışanların yemek ve seyahat masraflarının karşılanması için yapılan ödemeler.	Bu tür harcamalar sadece toplu iş sözleşmesi kapsamında çalıştırılan personel için karşılanabilir; parti diğer personellerin yemek ve seyahat masraflarından sorumlu değildir. (3.028,19)
Çeşitli ödemelerin zamanında	Parti çalışmalarıyla ilgili bazı ödemelerin kasıtsız olarak	Bu tür harcamalar partinin bütçesinden karşılanamaz, zira

yapılmaması nedeniyle ortaya çıkan gecikme faizi, gecikme ücretleri ve cezalar	zamanında yapılmamasından kaynaklanan harcamalar.	siyasi parti personelin mali yükümlülüklerini zamanında yerine getirmemesinden sorumlu tutulamaz. (69.873)
Altın alımı	Parti liderinin parti adına katılım sağladığı nikah törenlerinde hediye olarak sunulan altınlar.	Siyasi faaliyetlerin kapsamı dışında kalan harcamalar. (24.307)
Personele yılbaşı ikramiyesi (toplu iş sözleşmesinde öngörülmemiştir)	Özellikle siyasi partilerin toplu iş sözleşmesi imzalamak gibi bir yükümlülüğü bulunmadığı dikkate alındığında, özel günler için aynı veya nakdi olarak yapılan bu tür yardımların toplu iş sözleşmesinde bir temeli bulunmasına gerek yoktur.	Yılbaşı ikramiyeleri, toplu iş sözleşmesinde belirtilen haklar arasında değildir; bu nedenle bu tür harcamalar siyasi partinin faaliyetlerinin bir parçası olarak değerlendirilemez. (6.525)
Bir hizmet sözleşmesinde belirtilen tutarı aşan ödeme	Ödeme tarihinden itibaren geçen süre dikkate alındığında ek ödemenin kesin sebebinin hatırlanmamasına karşın, söz konusu ödeme büyük ihtimalle ek hizmetlerin alımı için yapılmıştır.	Ek hizmete ilişkin kanıt bulunmadığı dikkate alındığında, hizmet sözleşmesinde belirtilen tutarı aşan ödeme hukuka uygun olarak görülemez. (11.500)
İşi sona eren çalışanlar için ilişiği kesme paketi	Paket, kıdem tazminatı ve ayrıca ilgili çalışanların kullanılmamış izin hakları ile kullanılmamış izin günlerine tekabül eden ücreti kapsamıştır.	Kullanılmayan izin günlerine tekabül eden ücretlerin dikkate alınmaması gerektiğinden, ilişiği kesme paketinin hesaplanması İş Kanunu'na uygun değildir. (5.658,81)
Yemek giderleri (4,638 yemek)	Gönüllülere verilen yemekler	Yemeklerin kim tarafından alındığına ilişkin daha fazla ayrıntı bulunmadığı dikkate alındığında, söz konusu giderler hukuka uygun olarak kabul edilemez. (21.367,8)
Yemek giderleri (2,455 yemek)	Çankaya Belediyesinde bahçıvanlara, gazetecilere, polis memurlarına ve işçilere verilen yemekler ile başvuran parti tarafından çalıştırılmayan diğer kişilere verilen yemekler	Yemek ve diğer masraflarının kendi kuruluşları tarafından karşılanması gereken (veya karşılanan) kişilerin yemek giderlerinin karşılanması için yasal bir dayanak bulunmamaktadır. (9.993,52)
Yemek giderleri (63 yemek)	Başvuran parti tarafından yapılan açıklamalara göre, bu giderler Alevi-Bektaşî Federasyonu ve parti genel merkezi personeli için verilen yemekleri kapsamaktadır. Söz konusu açıklamalarda, geri kalan yemeklere ilişkin bir açıklama	Bu yemeklere ilişkin daha fazla ayrıntı bulunmadığı dikkate alındığında, söz konusu giderler hukuka uygun olarak kabul edilemez. (65.528,75)

	yapılmamıştır.	
Yemek giderleri (16 yemek)	Parti liderinin özel şoförünün yemek giderleri.	Daha fazla ayrıntı bulunmadığı dikkate alındığında, söz konusu giderler hukuka uygun olarak kabul edilemez. (600,1)
Yemek giderleri	Gençlik kolları başkanı tarafından seçim çalışmalarıyla ilgili olarak yapılan yemek harcamaları.	Daha fazla ayrıntı bulunmadığı dikkate alındığında, söz konusu bazı giderler hukuka uygun olarak kabul edilemez. (7.565)
Temizlik personeline yapılan ödemeler (maaş zammı)	Başvuran parti, 23 Haziran 2006 tarihli yenilenebilir hizmet sözleşmesini ve ilgili ücret bordrolarını ibraz etmiştir.	Maaş artışının 2008 yılı için nasıl hesaplanacağı hizmet sözleşmesinden açıkça anlaşılmamaktadır; bu nedenle, maaş artışının hukuka uygun bir şekilde yapıldığı değerlendirilemez. (8.688)
Güvenlik personeline yapılan ödemeler (maaş zammı)	Başvuran parti 1 Eylül 2006 tarihli yenilenebilir hizmet sözleşmesini ibraz etmiştir.	Güvenlik personeline 2008 yılında yapılan ödemeler, hizmet sözleşmesine göre yapılması gereken tutarı aşmıştır; fazla ödeme hukuka uygun olarak değerlendirilemez. (125.794,32)
Bir televizyon kanalına (Halk TV), canlı yayın bedelleri, prodüksiyon ve link tahsisi için yapılan ödemeler	Partinin meclis grup toplantıları, basın toplantıları ve parti üst düzey yönetiminin önemli açıklamaları, siyasi mitingler ve parti liderinin katıldığı faaliyetlerin içeriği, yayınlanması ve dağıtımı için Halk TV'ye yapılan ödemeler.	Yetkili parti organı tarafından verilen herhangi bir hususi karar bulunmadığı dikkate alındığında, TV kanalı tarafından karşılanması gereken prodüksiyon ve link tahsisi masraflarıyla ilgili olarak yapılan ödemeler hukuka uygun olarak görülemez. (755.200)
Araç yakıt masrafları (2 araba)	Açıklama yapılmamıştır.	Söz konusu araçların mülkiyetine ilişkin herhangi bir bilgi bulunmadığı dikkate alındığında, araç yakıt masraflarının ödenmesi hukuka uygun olarak kabul edilemez. (240)

II. 2009 hesapları

Harcama	Başvuran parti tarafından sunulan görüşler	Anayasa Mahkemesinin kararı ve el konulan miktar (Türk lirası)
Çeşitli ödemelerin zamanında yapılmaması nedeniyle ortaya çıkan gecikme faizi, gecikme ücretleri ve cezalar ile idari cezalar (trafik cezaları ve çekici ücretleri gibi)	Parti çalışmalarıyla ilgili bazı ödemelerin yanlışlıkla zamanında yapılmamasından kaynaklanan harcamalar.	Bu tür harcamalar yasal olarak partinin bütçesinden karşılanamaz, zira siyasi parti personelin mali yükümlülüklerini zamanında yerine getirmemesinden veya idari cezalara yol açan diğer davranışlardan sorumlu tutulamaz. (985,21)
Altın alımı	Parti liderinin parti adına katılım sağladığı nikah törenlerinde hediye olarak sunulan altınlar.	Siyasi faaliyetlerin kapsamı dışında kalan harcamalar. (20.150)
Halk TV için toner ve su alımı	Halk TV'nin giderleri yanlışlıkla parti hesaplarına kaydedilmiştir. Hata mevcut kayıt defterlerinde düzeltilmiş olup, ilgili tutar Halk TV'nin borcu olarak kaydedilmiştir.	Söz konusu tutar borç olarak yazılsa bile, en başta harcama parti tarafından yapılmamalıydı. (715,54)
Pasaport ücreti	Parti mensuplarının ve personelinin parti çalışmalarıyla ilgili olarak parti tarafından ödenen pasaport ücretleri.	Siyasi faaliyetlerin kapsamı dışında kalan kişisel harcamalar. (1.170,4)
Kartvizitler	Parti personeline ve Brüksel'de görev yapan parti temsilcisine ait kartvizitler.	Siyasi faaliyetlerin kapsamı dışında kalan kişisel harcamalar. (354)
Partinin bazı üst düzey mensupları tarafından veya üst düzey mensupları aleyhine başlatılan yasal işlemlerle ilgili mahkeme masrafları (Deniz Feneri E.V. (Almanya'da kurulan bir dernek) tarafından parti lideri ve yönetim kurulunun bir üyesi aleyhine Almanya'da açılan tazminat	Söz konusu yasal işlemler, parti lideri, genel sekreter, mali işler sorumlusu veya üst düzey yönetimdeki diğer kişiler tarafından veya bunların aleyhine parti çalışmalarıyla ilgili olarak başlatılan yasal işlemlerle ilgili olup, kişisel ihtilaflarla ilgili değildir.	Siyasi faaliyetlerin kapsamı dışında kalan kişisel harcamalar. (47.631,87) <u>Muhalefet şerhi:</u> Deniz Feneri E.V. ve TRT ile ilgili yargılamalara ilişkin mahkeme masrafları parti tüzel kişiliğiyle ilgilidir. Bu tür masrafların parti üyeleri tarafından kişisel olarak karşılanmasını beklemek, Anayasa'ya aykırı olarak siyasi faaliyetin kapsamını daraltacaktır.

davası ve bir milletvekili tarafından ulusal kamu yayıncısı (TRT) aleyhine açılan dava da dahildir)		
İlaç harcamaları	Parti personeli tarafından yapılan harcamalar	Parti personeli tarafından yapılan kişisel harcamalar. (215,3)
Uçak ve otobüs biletleri	Açıklama yapılmamıştır.	Siyasi faaliyetlerin kapsamı dışında kalan kişisel harcamalar. (2.082)
Battaniye (x4), şemsiye (x1) ve yağmurluk alımı (x2)	Bütün eşyalar parti genel merkezinde kullanılmak için alınmıştır.	Siyasi faaliyetlerin kapsamı dışında kalan kişisel harcamalar. (190)
Partinin Brüksel ofisine transfer edilen para	Para Brüksel ofisinin masraflarının karşılanması için gönderilmiştir. Başvuran parti, yaptığı ödeme emirlerini ve Brüksel ofisi tarafından yapılan bazı harcamaların ödeme belgelerini ibraz etmiştir.	Belgeye dayalı kanıtın sunulmadığı harcamalar, sadece ödeme emirleri üzerinden hukuka uygun olarak değerlendirilemez.
E.T.'nin (Hukuk profesörü) Ankara'da bir oteldeki konaklama ücretleri	Açıklama yapılmamıştır.	Siyasi faaliyetlerin kapsamı dışında kalan kişisel harcamalar. (332,99)
Çikolata alımı	Parti personeline ramazan bayramında dağıtılan çikolata	Siyasi faaliyetlerin kapsamı dışında kalan kişisel harcamalar. (2.349)
Çiçek alımı	Partinin mali işler sorumlusu adına alınan ve gönderilen çiçekler.	Siyasi faaliyetlerin kapsamı dışında kalan kişisel harcamalar. (3.830)
İşi sona eren bir çalışan için ilişiği kesme paketi	Paket, kıdem tazminatı ve ayrıca çalışanın kullanılmamış izin hakları ile kullanılmamış izin günlerine tekabül eden ücreti kapsamaktadır.	Kullanılmayan izin günlerine tekabül eden ücretlerin dikkate alınmaması gerektiğinden, ilişiği kesme paketinin hesaplanması İş Kanunu'na uygun değildir. (3.230,29)
Yemek giderleri (2.443 yemek)	Çankaya Belediyesinde bahçıvanlara, ressamalara, gazetecilere, polis memurlarına ve işçilere verilen yemekler ile başvuran parti tarafından	Yemek ve diğer masraflarının kendi kuruluşları tarafından karşılanması gereken (veya karşılanan) bu kişilerin yemek giderlerinin karşılanması için

	çalıştırılmayan diğer kişilere verilen yemekler. Başvuran parti, bölgede yemek almak için herhangi bir yer bulunmadığı dikkate alındığında, ya misafir olan ya da partiye hizmet eden bu kişilere yemek verilmesinde bir sakınca görmediklerini belirtmiştir.	yasal bir dayanak bulunmamaktadır (21.811,55)
Yemek giderleri (63 yemek)	Başvuran parti tarafından yapılan açıklamalara göre, bu harcamalar Pir Sultan Abdal Derneği için verilen bir yemeği, Bayram dolayısıyla personel için düzenlenen ve bir parti çalışanın babasının hayatını kaybetmesi sonrasında verilen yemekleri, ayrıca parti liderinin özel şoförünün ve parti adına çalışan diğer şoförlerin yemek masraflarını kapsamaktadır.	Bu yemeklere ilişkin daha fazla ayrıntı bulunmadığı dikkate alındığında, söz konusu giderler hukuka uygun olarak kabul edilemez. (21.733)
Çeşitli araçlar için yapılan harcamalar (yakıt alımı, ses sistemlerinin, hoparlörlerin ve mikrofonların kurulumu dahildir)	Söz konusu tüm araçlar, partinin il ve ilçe teşkilatlarının mülkiyetindedir.	Partiden, sahip olduğu araçların kayıt belgelerini, kiralanan araçların kira sözleşmelerini ve gönüllüleri tarafından tahsis edilen araçların gönüllülerle yapılan sözleşmelerini ibraz etmesi beklenmiştir. Bu tür belgelerin bulunmadığı dikkate alındığında, bu araçlara ilişkin harcamaların parti adına ve partinin siyasi amaçları doğrultusunda yapıldığı değerlendirilemez. (122.749,4)
Güvenlik personeline yapılan ödeme (fazla mesai ücreti)	Parti, güvenlik şirketiyle imzalanan hizmet sözleşmesini ibraz etmiştir.	Güvenlik personeline ödenen fazla mesai ücreti, hizmet sözleşmesinde kabul edilen tutarı aşmış olup, bu nedenle hukuka uygun olarak değerlendirilemez. (15.735,23)
Temizlik personeline yapılan ödeme	Parti, temizlik şirketiyle 15 Ocak 2009 tarihinde yapılan hizmet sözleşmesini ibraz etmiştir.	2009 yılının Temmuz ayından sonra temizlik personeline yapılan ödeme, hizmet sözleşmesinde kabul edilen tutarı aşmış olup, bu nedenle hukuka uygun olarak görülemez. (8.142)
Canlı yayın araçlarının kiralanması	Çeşitli illerde parti tarafından düzenlenen mitinglerin yayınlanması için kiralanmış araçlar.	Kira sözleşmelerinin veya bu araçların neden kiralandığına ilişkin bir açıklamanın

		bulunmadığı, özellikle de halihazırda partinin siyasi mitinglerinin canlı yayınlanması için Halk TV ile yapılan bir sözleşmenin bulunduğu dikkate alındığında, söz konusu harcamalar hukuka uygun olarak görülemez. (30.680)
Personele yapılan avans ödemeleri	Parti, 2008 yılının sonu itibarıyla personele yapılan avans ödemelerine ve ilgili personel tarafından yapılan geri ödemelere ilişkin bir liste ibraz etmiştir.	Parti personeline verilen avansların tamamı geri ödenmemiştir ve bu nedenle avanstan ziyade borç olarak görülmelidir. Siyasi Partiler Kanunu'nda siyasi partilerin üyelerine veya diğer gerçek ve tüzel kişilere borç verilmesine yönelik getirilen yasak göz önünde bulundurulduğunda, söz konusu tutarlar hukuka uygun harcamalar olarak görülemez. (326.085) Anayasa Mahkemesi ayrıca bu kapsamda bir <u>ihbar</u> verilmesine karar vermiştir.